

slovenské dotyky

ročník XIII

číslo 2

február 2008

cena: 18 Kč

Otvorené hranice

(str. 4 - 5)

Charta 77 a Slováci

(str. 10 - 11)

Fenomén: literárne kluby

(str. 18 - 20)

Dorota Sadovská

(str. 24)

Lubomír Feldek

očami dcéry
Aničky

RECENZIA

IVAN SVETKO TALENT, KTORÝ ODIŠIEL PRIVČAS

Mal iba dvadsaťpäť rokov, keď zomrel. Ivan Svetko začínal ako člen Rozhlasovej dramatickej družiny, potom vyštudoval na VŠMU v Bratislave réžiu, písal divadelné hry pre rozhlas, poéziu, scenáre pre televíziu, režiroval, no tento slubný rozlet mu v decembri 1989 prekazila smrť.

Jednu z týchto úspešných a perspektívnych činností dokladá teraz kniha jeho veršov „...Už lietam“ (Magnum, Bratislava, ilustrácie Albín Brunovský), ktorú z autorovej pozostalosti zostavil v spolupráci s Borisom Filanom Ľubomír Feldek.

Svetko bol nepochybný básnický talent, ibaže nemal príležitosť rozvinúť ho naplno. Dokazuje to práve súbor týchto básní, rozdelených do troch zbierok, z ktorých tretia vyšla aj knižne po jeho smrti.

Svetkova poézia je výlučne osobná, a nečudo, veď ju písal vo veku, keď sa v človeku otvára citová sféra a báseň sa stáva tým najvhodnejším ventilom prvých ľubostných poryvov a vášní.

Svetkove ľubostné verše sú koncipované originálne: ide o určitú zážitkovú chronológiu, najprv deň po dni, potom s určitými časovými pauzami a toto poradie ukazuje okolnosti, za akých sa s príslušným dievčaťom zoznámil, jednotlivé fázy tohto dôverného vzťahu až do tej konečnej, keď sa v básni „Sto dvadsiaty piaty deň s tebou“ so svojou milou rozchádza. A potom zasa píše o sérii dní bez nej, aby naraz nasledoval „Prvý deň s inou“, ktorý sa končí v tridsiaty prvý deň a vrcholí milovaním sa v detskej izbe.

Už z vymenovaných etáp vyplýva, že Svetkove ľubostné básne neobsahujú nijaké sentimentálne výlevy ani dojemné scény: je to vzácné vecná poézia, kde má svoju úlohu aj humor či nadľahčené vtípkovanie, ktoré vzťah uzemňuje a dokonale konkretizuje.

„Bolo to také jednoduché, /že sme sa začali mať radi. // Prišli zložité dni. // Dnes viem, /že krása nie je vždy v jednoduchosti. // Mať teba, / znamená držať v rukách krásnu neistotu.“ A napokon kus humornej hry je aj v tom, keď napíše báseň „Prvý deň s inou“, ktorá znamená pravý opak tej prvej lásky.

Ivan Svetko

DUNAJ

Väčší
hľadali v tebe symboly.

A mali pravdu -
tečieš ďalej.

Ja hovorím:
Všetko prebolí.

Priateľ,
nalej!

Hovorili (i ja) -
budú aj lepšie časy.

Toto je však báseň
iba o počasí.

Druhá časť Svetkovej zbierky nazvaná „Neviazanosť“, je len príkladom toho, ako vedel autor pracovať so slovom, obsahuje totiž aforistické postrehy, epigramy z rozličných oblastí, okamžité nápady, impromptu, ba dokonca dva kaligrame, naznačujúce, že Svetko by bol vedel vytvárať aj obrazové básne.

V tretej časti, „Čarodejný taxík“, sú verše – hračky, napísané len tak na okraj, akoby mimochodom („Noc je pozdná, / pohár bez dna. // Počuť tisíc tiesní / v pijanovej piesni.“); väčšina básní sa však zakladá na vážnych autorových spomienkach nielen krčmových a kaviarenských, ale aj reflexívnych, kde sa bohom a bonviván premieňa na bytosť rozmyšľajúcu nad otázkami života i nad svojim blížiacim sa otcovstvom.

Mimochodom, otcovi – architektovi venoval niekoľko vrúcnych básní. Túto časť príznačne završuje báseň o Ikarovom páde. Okrem bohatej obrazovej prílohy sú v knihe uverejnené aj spomienky priateľov Ivana Svetka a básní jeho dcéry, žijúcej v USA. Z angličtiny ju preložil Ľubomír Feldek.

Jozef Bžoch
(Autor je literárny kritik)

NAJMLADŠIA EUI

NAĎA VOKUŠOVÁ

Koncom minulého roka vyšla v slovenskom vydavateľstve Marenčin PT zaujímavá kniha v pestrom svete literatúry faktu od publicistu a spisovateľa Slava Kalného „Bombardovanie Apolky“. Zachytáva významnú etapu slovenského, ale i českého odboja, ktorá vyvrcholila bombardovaním bratislavskej rafinérie Apollo spojencými lietadlami 16. júna 1944. Strategický nálet spojencov bol úspešný najmä vďaka priemyselnej špiónke, osemnásťročnej Beatrix Pospíšilovej, ktorej hovorili Trixi, vôbec najmladšej európskej špiónke (s ilegálnou činnosťou začala v šestnástich rokoch). To ona fotografovala objekty závodu či tajné výkazy o výrobe a pravidelne informovala spojencov o cestách ropných tankerov po Dunaji... Beatrix Pospíšilová, neskôr vydatá Čelková, bola matkou jedného z našich najbližších spolupracovníkov – historika Vojtecha Čelka...

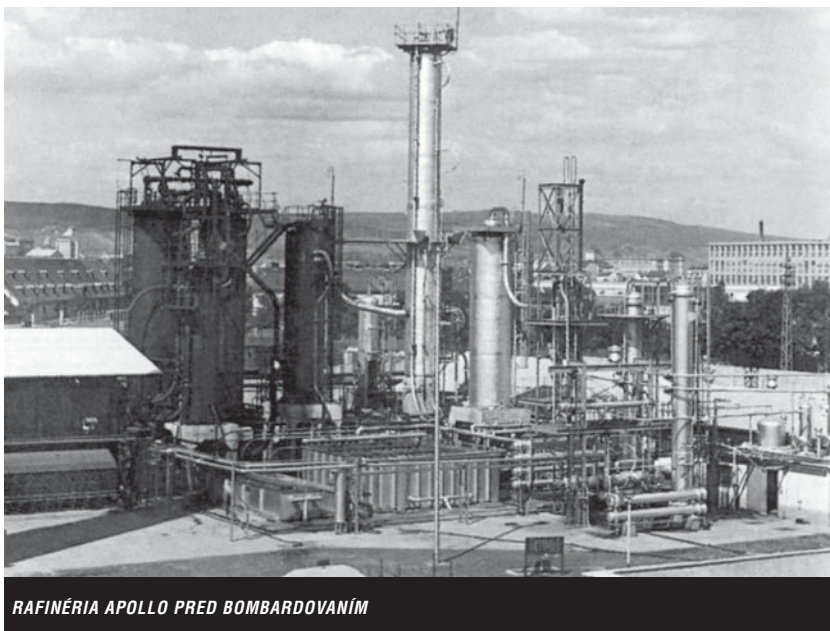
Príbeh mladej špiónky, inteligentnej a krásnej dievčiny, sa začína po rozvoze jej rodičov, keď vzal otec pätnásťročnú Trixy so sebou do Prahy. Študovať sa jej priveľmi nechcelo a po nešťastnom roku 1938 vari ešte menej. Sledovala, ako otec a jej bratislavská teta Františka Hrubíšová (v odboji známa ako Biela pani – konšpiratívna prevádzka vojakov z Čech a počas Slovenského národného povstania hlavne Francúzov) začali vyvíjať horúčkovitú ilegálnu činnosť, do ktorej sa postupne dostávala i mladučká Trixi. Zamestnala sa v Lucernafilme na Barrandove, kde vstúpila do takzvaného veľkého sveta, a to nielen kultúrneho, ale v časoch Protektorátu i politického. Osobne spoznala aj majiteľa Barrandova Miloša Havla, ktorý bol v tom čase vďaka peniazom, ale najmä svojim skúsenostiam, určitou autoritou aj pre Nemcov (po roku 1948 bol označený za kapitalistu a kolaboranta a odsúdený, emigroval a v Mníchove si otvoril populárnu reštauráciu Zlatá Praha). Z Trixi sa stala príťažlivá slečna z vybranej spoločnosti a ako taká ľahko vyťahovala informácie aj z nemeckých spravodajcov či dôstojníkov. Počas heydrichády zatklo gestapo aj Trixi, ale tá hrala naivku tak dobre, že sa z výsluchov dostala s čistým štítom. Musela však odcestovať na Slovensko a tu sa

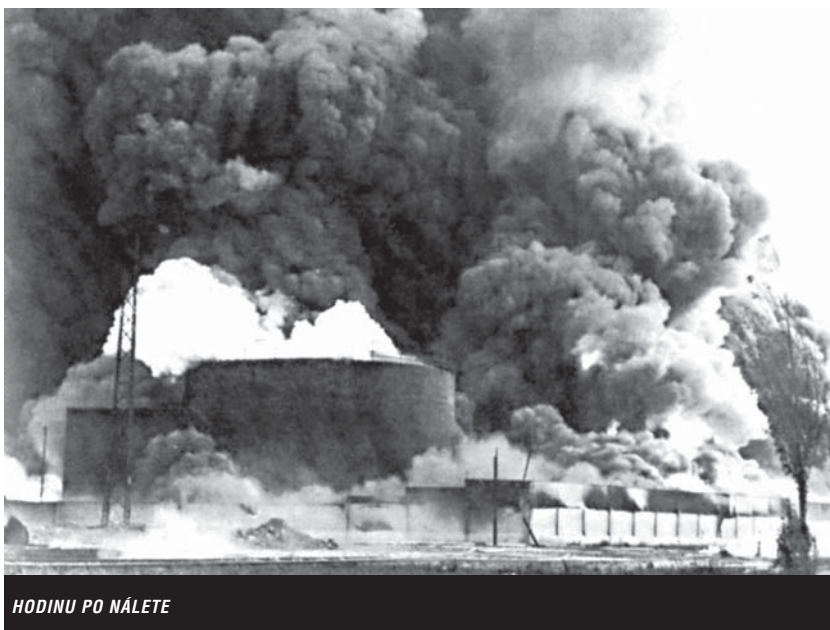
PRVÉ SNÍMKY BEATRIX Z PRAHY

TRIXI AKO ŠPIÓNKA ZAČINALA NA BARRANDOVE

BEATRIX ČELKOVÁ, NAJMLADŠIA ŠPIÓNKA EURÓPY

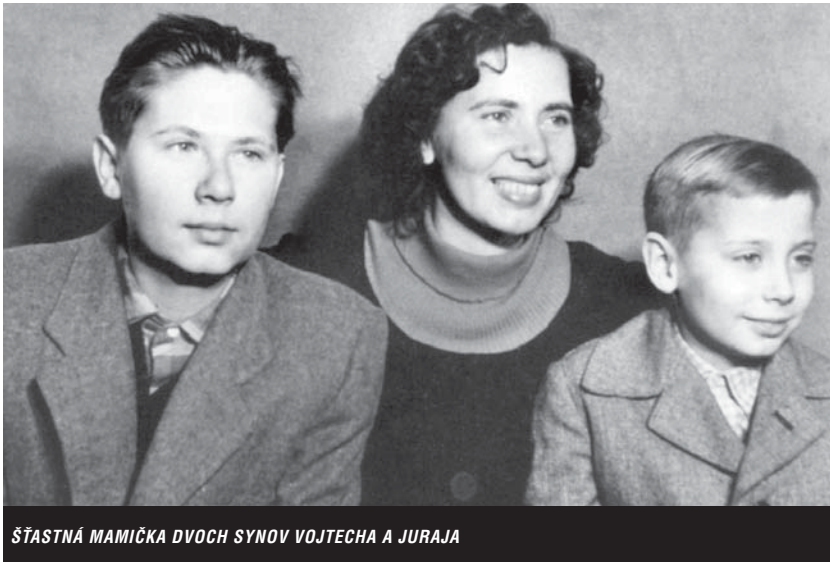

RAFINÉRIA APOLLO PRED BOMBARDOVANÍM

HODINU PO NÁLETE

RÓPSKA ŠPIÓNKA

ŠŤASNÁ MAMIČKA DVOCH SYNOV VOJTECHA A JURAJA

zapojila do ilegálneho hnutia v Bratislave, kde žila u svojej tety.

Bratislava napriek okliešteniu a vojne žila v tomto čase veľmi kultúrnym životom. Vlastne Bratislavčania vojnu ani priveľmi zblízka nezažili, práve až do náletu na Apolku... Trixi sa zblížila s hlavou ilegálneho občianskeho odboja „Justícia“ profesorom MUDr. Karлом Kochom, Čechom, ktorý sa v Bratislave zaslúžil o rozvoj lekárskej fakulty a založenie súkromného sanatória, nesúceho jeho meno. Keď začali Trixi z Prahy hľadať ako nezvestnú, odišla sa na nejaký čas ukryť do sanatória vo Vysokých Tatrách. Tu sa stretla s mladým galantným právnikom Vojtechom Čelkom, za ktorého sa vydala tesne po oslobodení. Keď sa z Tatier vrátila, stala sa druhou rukou Bielej pani – roznášali balíky pre väzňov, pašovali im lieky, vitamíny, cigarety a na radu svojej tety sa napokon zamestnala v Apolke, pretože Londýn žiadal od slovenského odboja informácie práve o tejto fabrike. Trixi sa podarilo vo fabrike nielen zamestnať, ale vďaka svojmu diplomatickému talentu a šarmu aj dostať sa k dôležitým listinám a informáciám. Keď sa však blížil deň bombardovania, trápili dievčinu výčitky svedomia – veď mala vo fabrike plno priateľov. Na druhej strane na benzín z Apolky lietali Nemci do Ruska... Bol to ťažký boj svedomia a povinnosti voči rodnej krajine. Napokon bomby na Apolku dopad-

li a rafinéria sa v ten júnový deň premenila na obrovský požiar. Ďalšie náletové vlny zasiahli aj dunajské nábrežie, múzeum i obytné domy... Bomby otriasli statikou Národného divadla a svoje dostala aj Petržalka. Výsledok bol tragický – 118 mŕtvych, 585 ranených a 711 nezvestných. Všetko toto sa pre Trixi stalo veľkou traumou. Nechcela, vlastne nemohla ujsť z miesta nešťastia, hoci veľmi presne vedela, kedy bomby začnú padať a sama sa takmer stala obeťou tejto tragédie... Bratislavčania až v týchto dňoch pochopili, čo to je vojna, ktorá si vyberá aj nevinné obeť. V septembri a októbri sa konali ďalšie dva spojenecké nálety na Apolku.

Po oslobodení sa Trixi stala poslankňou národného výboru v Trenčíne, kde sa s manželom usadili a kde sa im narodili aj traja synovia (dnes sú dvaja z nich lekári a jeden historik). Profesora Kocha, ktorého počas vojny väznili už nacisti, odsúdili komunisti v roku 1951 za velezradu na doživotie. Najmladšia špiónka v Európe zomrela v Trenčíne v roku 1997. A na mieste, kde stála zbombardovaná rafinéria sa od roku 2005 klenie nový moderný dunajský most Apollo...

Kniha, ktorá zachytila toto pohnuté obdobie nielen Bratislavy, ale aj mnohých ľudských osudov, sa nepochybne stala veľmi významným dokumentom pre historikov, ale aj pre všetkých, čo nechcú zabudnúť...

DR. ČELKO PRED SVOJÍM PAPIERNICTVOM V TRENČÍNE

BOMBY ZASIAHLI KLÁŠTOR, V KTOROM BOLA NEMOCNICA. UPRAŤOVALI AJ RÁDOVÉ SESTRY

NÁSLEDKY SKAZONOSNÉHO BOMBARDOVANIA

Janko Alexy bol maliarom, prozaikom i publicistom. Narodil sa 25. januára 1894 v Liptovskom Mikuláši, zomrel 22. septembra 1970 v Bratislave.

Od mladosti žil v zlých existenčných podmienkach. Narodil sa v rodine sedlárskeho majstra, výrobcu kočov, neskôr kominárskeho majstra. Často sa hlásil k svojim talianskym koreňom a je známe, že mnohí talianski kominári sa v časech monarchie dostávali aj mimo Apeninský poloostrov a usádzali sa tam. Takto sa niektorí dostali aj na územie Slovenska.

Gymnázium vyštudoval v Lučenci, okrem toho študoval na poľnohospodárskej akadémii v Mosonmagyaróvári, bol kominárskym učňom v Rožňave, študoval aj na Filozofickej fakulte v Budapešti. Pracoval ako kominársky pomocník v Liptovskom Mikuláši i ako lekárnický praktikant v Prievidzi. Počas prvej svetovej vojny bol rakúsko-uhorským vojakom na ruskom a talianskom fronte. Maliarstvo vyštudoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe v rokoch 1919-1925, kde bol žiakom Pirnera a Švabinského. Počas štúdií spolupracoval s Gejzom Vámošom pri vydávaní časopisu slovenských vysokoškolákov v Prahe „Svojeť“. Pôsobil ako profesor kreslenia v Bratislave, od roku 1927 bol profesionálnym výtvarníkom v Martine a Piešťanoch, kde sa v roku 1934 neúspešne pokúsil zorganizovať maliarsku kolóniu. Od roku 1937 žil v Bratislave.

Jeho rozsiahle výtvarné dielo – okolo 1300 olejov, pastelov, tempier a kresieb vyrastalo z domácich tradícií. Venoval sa krajinomalbe, mestským zákutiam, portrétnej tvorbe. Neskôr sa orientoval na monumentálnu tvorbu a historickú maľbu. V posledných rokoch svojho života sa systematicky venoval výtvarnému zobrazeniu Bratislavy a Bratislavského hradu.

Do literatúry vstúpil v dvadsiatych rokoch a reprezentuje tradičnú realistickú orientáciu. V stovkách článkov, fejtónov, štúdií a úvah, ktoré uverejňoval od roku 1921 až do smrti, popularizoval a propagoval slovenské výtvarné umenie.

S výtvarnou tvorbou súvisí aj jeho literárna činnosť, hoci v nej nedosiahol takú úroveň ako v maliarstve.

Skúsenosti z maliarskych potuliek po Slovensku a spomienky na detstvo spracoval v knihe drobných próz „Na voľnej vôľuške“. K profesorskému povolaniu sa viaže i jeho najznámejší román „Hurá“ v prepracovanej verzii ako „Profesor Klopačka“.

Druh rodinnej kroniky predstavuje román „Už je chlap na nohách“. Je to príbeh detských a študentských rokov chlapca, budúceho maliara, žijúceho v ťažkých sociálnych podmienkach v rodine chudobného mlynára. Táto kniha bola ocenená výročnou cenou Slovenskej krajiny za román v roku 1937. V „Zlatom dne“, na pozadí vlastného detstva, rozvíja vážne i groteskné príhody, znázorňujúce chudobu i vytrvalosť jednoduchých ľudí. V románe „Dom horí“ evokuje prostredie rodičovského domu. Vo všetkých románoch sú tie isté návratové motívy, no vždy v inom sujetovom retazení. Beletrizovaná autobiografia „Život nie je majáles“ obsahuje množstvo faktov z maliarovho života a jeho najbližších príbuzných približne do roku 1945. Popisuje tu svoje pražské štúdium, študijnú cestu do Paríža i pedagogické zážitky v Bratislave. Z bratislavského pôsobenia vystupujú mnohé významné osobnosti poprevratového Slovenska, slovako-fil Alois Kolísko, rodina politika Emila Stodolu. V knihe vystupujú mnohí maliari - Miloš A. Bazovský, Zolo Palugay, Milan Mitrovský, Ján Želibský, Ján Mudroch. Podobne koncipoval knihu „Ovocie dozrieva“, no viac v nej akcentoval faktografický materiál, ako jeho literárnu štylizáciu. Priekopnícke je jeho dielo „Osudy slovenských výtvarníkov“, v ktorom zhromaždil životopisné údaje o sedemdesiatich štyroch výtvarných umelcoch staršieho obdobia, pričom využil aj korešpondenciu a osobné svedectvá umelcov.

Mal významný podiel na rekonštrukcii Bratislavského hradu, ktorej bol hlavným iniciátorom. Venoval tejto problematike knihu „Tam ožila sláva“. Dlhodobo upozorňoval na význam pamiatkovej starostlivosti a veľmi tým napomohol, že si verejná mienka osvojila jeho názory.

Vojtech Čelko

JANKO ALEXY ŽIVOT NIE JE MAJÁLES

(ÚRYVOK)

Znenáhla nastal veľký obrat v mojom živote. Školský referent Anton Štefánek podchytil v Bratislave základinu niekdajšieho grófa Pálffyho v prospech slovenských študentov a s pomocou mešťanostu Josefa Rotnáglu zakúpili na Letnej veľký hotel, ktorý zariadili na študentské kolégium. Bolo by zbytočné hovoriť o veľkom rozdiely a o radoch, keď sme sa presťahovali do čistých, komfortných izieb, vykúpali sa a vtiahli do jedálne a čítárne, ktorú maliari Štefan Straka a Karol Ondrejčíka ozdobili maľovkou slovenského rázu a na hlavnú stenu Ladislav Treskoň namaľoval oficiálne podobizne.

Nás výtvarníkov vyložili na najvyššie poschodie, vraj kvôli dobrému svetlu, a mne to dalo práce, šlapať

schodmi, niekedy ma aj sily ponechávali. Darmo ma na klinike röntgenovali a preklepávali, nevedeli zistiť chyby v mojom žalúdku. Obracal som sa teda o radu na laikov, kupoval a varil zeliniky, chodil do Volavkov na pivo, vidiac, aké veľké brucho majú od neho mešťania na Letnej, ale to všetko nepomohlo. Ešte na talianskom fronte stratil som čuch, a tak sa stalo, že som pojedol skazený syr a vajcia bez toho, že by bol zbadal, čo kladiem do úst. Mal ešte pre mňa život dajaký význam? Dokedy vydržím prenikavé bolesti? Ako sa odpratať nenápadne na druhý svet? Takéto problémy ma zamestnávali od rána do večera a aby som sa ich zbavil, vykladal som v čítárni veselé anekdoty a skúsenosti zo svojho života a mladí obyvatelia internátu videli vo mne najveselšieho človeka tohto sveta.

O dobrú náladu sa pričínal aj môj spoluobyvateľ Jozef Pospíšil. Pochádzal z Drahoviec pri Piešťanoch, študoval na učiteľskom ústave v Banskej Štiavnici a za svetovej vojny padol do ruského zajatia. Na Sibíri s malou skupinou zajatcov vyrábali kefy pomocou vrtáka hnaného veternou vrtuľou. Aj sošky vyrezával z dreva. Za mimoriadne ťažkých okolností prišiel domov cez Švédsko a keď sochár Jan Štursa zazrel na Sliachi jeho drevorezbu, pribral si ho na akadémiu do Prahy. Teraz sme bývali spolu.

- Podlahu si musíme poumývať, - povedal Pospíšil každú sobotu. - Ušetříme si tým desať korún na mlieko. Pozri sa, ako biedne vyzeráme obaja. Musíme pribrať na váhe. Práca u Štursa mi požiara sily, mám dojem, že ma zachváti pľúcna choroba.

O dobrom susedstve

NAĎA VOKUŠOVÁ

Tohtoročné rozhranie rokov nebolo až také úplne obyčajné. Už pred vianočnými sviatkami sa doslova dokorán roztvorili hranice medzi našimi dvoma krajinami (stále mám tendenciu hovoriť medzi našimi, lebo tak Česko, ako aj Slovensko za svoje stále považujem) a odstránili sa tak posledné administratívne prekážky. A s úderom novoročných zvonov sme si ešte pripomenuli pätnáste výročie rozdelenia Česko-Slovenska. Pätnásť rokov je už pomerne dlhý čas a vlastne celý ten čas som bola spojená s novovzniknutou národnostnou menšinou v Českej republike, pracovala s ňou a zažívala jej problémy i úspechy. Akých bolo tých pätnásť rokov pre Slovákov, žijúcich tu v Česku?

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOJNÝ

Povedzme si pravdu, že fakt rozdelenia nebrali spočiatku občania oboch krajín veľmi priaznivo. Slovákom v Česku (verím, že aj Čechom na Slovensku) sa len veľmi ťažko zmierovalo s tým, že sa z noci na ráno 1. januára 1993 stali národnostnou menšinou. Organizovali sa preto i mnohé protesty, podpisovali petície, množili sa hlasy, ktoré žiadali referendum – pravda, nikdy k nemu nedošlo a mám za to, že by historický vývoj šiel pomerne odlišnou cestou... Každý z nás pozná osud Jána Palacha, ale málokto si už dnes spomenie na veľmi podobný osud slovenského starousadlíka Jozefa Aszmgonyho, žijúceho v českom okrese Nymburk, ktorý sa polial benzínom a na protest proti rozdeleniu štátu sa upálil. Tento šesťdesiatjedenočný muž bol Maďar, pochádzajúci zo Slovenska, Čech podľa bydliska a Čechoslovák svojim zmyslaním. Jeho výzva obsahovala posolstvo, aby všetci ľudia dobrej vôle urobili všetko pre udržanie spoločného štátu. I takúto traumu v sebe mnohí niesli...

Spočiatku ani nebolo čudo. Na programe dňa boli najrôznejšie administratívne problémy – Slováci, ktorí chceli získať české občianstvo, sa museli vzdať slovenského, čo veľmi často psychicky ťažko niesli. Na Slovensku mali predsa rodiny, priateľov, známych. Obávali sa, ako to bude s dedením majetku, s cestami do rodnej krajiny, s hranicami, s menou. Na druhej strane sa začali rodiť slovenské národnostné spolky, ktorým sa postupne darilo tlakom na politické kruhy oboch krajín dosiahnuť isté ústupky. Do určitej miery i našou zásluhou Slováci, žijúci počas rozdelenia na území Česka, a Česi na Slovensku, získali dvojité občianstvo, dosiahli sme, že sa začala vzájomne uznávať vojenská služba či takzvané „modré knižky“, rovnako ako zdravotné poistenia v oboch krajinách. Zrušila sa tiež kvóta na počet slovenských študentov, ktorí môžu študovať v Česku a naopak, takže dnes je to prakticky neobmedzené množstvo. Povedzme si pravdu, využíva to najmä veľký počet mladých Slovákov, ktorý každým rokom nezadržateľne rastie a podľa mnohých predpokladov sa za chvíľu môže priblížiť k dvom desiatkam tisícom.

Slovenské spolky sa zamerali najmä na šírenie slovenskej kultúry v Česku, po ktorej bol na území druhej časti bývalého Česko-Slovenska stále veľký hlad. Náš Slovensko-český klub začal privázať slovenskú kultúru aj do mnohých českých miest, keďže do Prahy prichádzala viac-menej spontánne. Po dlhých rokoch sa začali objavovať aj dvojязыčné divadelné predstavenia (už osem rokov produkujeme Česko-Slovenskú scénu, ktorá funguje práve na tomto princípe). V oblasti kultúry, ale i vzdelávania a legislatívy sme začali organizovať čoraz väčší počet aktivít už aj preto, aby sme zabránili strate dvojязыčnosti, ktorá hrozí najmä českým deťom. Snažíme sa, aby slovenčina nebola v Česku až taká vzácna, až taká nepochopiteľná. Nie, že by s tým neboli problémy a nie, že by sa táto strata naďalej neprehľbovala. Ako sme už veľakrát pripomínali, najväčší dlh v tomto smere majú verejnoprávne elektronické médiá a české školy. V strate dvojязыčnosti, ktorá bola za spoločného štátu taká samozrejmajá, vidíme ten najväčší problém slovenskej menšiny v Česku. Opačne žiadny takýto problém neexistuje, keďže slovenské televízne a rozhlasové stanice pracujú s češtinou takmer ako s rovnoprávnym jazykom k slovenskému...

Akých teda bolo tých pätnásť rokov? Netvrdím, že boli ľahké, v každom prípade sa však nenaplnili obavy, ktoré mnohí z nás mali. Slovensko a Česko sa od seba neodvrátili, sú si naďalej najbližšími národmi, považujú sa stále za priateľov a dobrých susedov. Trné, ktoré nás omíňali počas spoločného štátu, sa obrúsili či úplne vymizli, a dá sa povedať, že vzťahy Čechov a Slovákov nikdy neboli také dobré ako sú v súčasnosti.

MENOVÁ ODLUKA 15 ROKOV PO

Ak oprávnené a s radosťou hovoríme, že dnes sú česko-slovenské vzťahy lepšie, než kedykoľvek za spoločného štátu, treba súčasne možno povedať aj to, kedy boli úplne najhoršie. Osobne sa domnívam, že v čase menovej odluky, ktorá nastala 8. februára 1993, teda pred pätnástimi rokmi. Vtedy som sa varí jediný raz stretol aj ja v Prahe so skutočnou nevraživosťou – každý, kto si menil federálnu menu za českú a hovoril po slovensky, bol podozrivý ako špekulant. Jeden z českých federálnych ministrov ešte predtým, v lete 1992, bez najmenších pochybností oznámil, že kurz českej a slovenskej koruny bude do roka tri k jednej...

Pravdu povediac, nechýbalo veľa a na Slovensku by sa korunami neplatilo. Pri príprave zákona o Národnej banke Slovenska v septembri 1992 sa skloňovala aj možnosť zaviesť na Slovensku dukáty. Napokon zvíťazil konzervatívnejší pohľad a zostal názov koruna. Trúfmem si povedať, že aj to prispelo k relatívnej dôvere slovenského obyvateľstva k novej mene. Nebola to samozrejmosť, ale naopak obrovské riziko.

Slovenská koruna teda prišla oficiálne na svet 8. februára 1993, keď Česká republika predčasne vypovedala dohodu o menovej únii. Vtedy sa do obehu dostala ako prvá desaťkorunáčka s krížom z archeologického nálezu vo Veľkej Mači. Zvyšné mince sa do obehu púšťali postupne až do konca októbra. Nové papierové koruny, teda neokolkované, sa objavili až v auguste. Prvou bola 50-korunáčka s Cyrilom a Metodom.

Novej slovenskej mene odborníci zo začiatku veľmi neverili. Medzinárodný menový fond žiadal už v januári jej 30-percentnú devalváciu. Opačný postoj mali obyčajní ľudia. Počas februárových dní výmeny koruny bezhlavo nemiňali, ako to bolo napríklad v roku 1919 pri odluke československej koruny od rakúsko-uhorskej meny, ale celé miliardy korún uložili na účty v bankách. Prítom zavedenie dane z pridanej hodnoty a menová odluka zdvihli v prvom roku samostatnosti Slovenska hladinu cien oproti predchádzajúcemu roku o vyše 25 percent.

Nedá sa preto čudovať, že mnohí ľudia sa snažili vymeniť koruny za stabilné zahraničné meny. Národná banka preto stanovila limit na nákup valút vo výške 4500 korún, ktorý v druhej polovici roka zvýšila o tri tisícovky. Devízové rezervy sa však míňali ďalej a centrálna banka sa napokon v júli 1993 rozhodla slovenskú korunu devalvovať o desať percent. Od osamostatnenia mien prekonala slovenská koruna hodnotu českej iba raz - na prelome rokov 1997 a 1998. V decembri stála česká koruna iba 99 slovenských halierov. Je veľmi pravdepodobné, že slovenská mena sa plnoletosti nedožije, pretože by ju už na budúci rok malo nahradiť euro, hoci výmena bude tentoraz pozvoľnejšia, než v hektickom februári 1993.

Vladimír Skalský

Riaditeľ STV padol

Za odvolanie generálneho riaditeľa STV Radima Hrehu hlasovalo 10 z 12 prítomných členov Rady STV. Ani zvyšní dvaja nezdvihli ruku zaňho, zdržali sa hlasovania. Riaditeľa STV sa tiež po roku vo funkcii nezastal ani jeden politik. Odvolanie navrhol predseda Rady STV Bohumír Bobocký. „Projekt, ktorý predložil, sa mu nepodarilo realizovať,“ povedal. „Pre mňa je to sklamanie, nevidím žiadne zlepšenie,“ povedal niekdajší Hrehov zástanca Ivan Králik. „Naša voľba sa ukázala ako nie veľmi šťastná.“ Meno Radima Hrehu, Slováka, pôsobiaceho v minulosti v Česku, sa už pri nástupe do funkcie spájalo najmä so Smerom. Za vhodného šéfa STV ho údajne navrhol jeho známy z Košíc, predseda parlamentu Pavol Paška. Vedenie televízie prevzal dočasne Hrehov zástupca, Čech Nikolaj Savický. Ten s okamžitou platnosťou vydal rozhodnutie o pozastavení uzatvárania všetkých zmlúv s výnimkou operatív. Čoskoro sa však ukázalo, že deň pred odvolaním podpísal bývalý riaditeľ STV zmluvu na 22 miliónov na dodávku technológií so spoločnosťou Interlan. Rada ju dala skontrolovať.

Smer presvedčivo vedie

Vládna strana Smer premiéra Roberta Fica si aj na prelome roka udržala vysokú podporu nad 40 percent (tentoraz konkrétne 43,9 percenta) rozhodnutých voličov. Výraznejší nárast zaznamenala ďalšia vládna strana, SNS Jána Slotu, ktorú by volilo 14 percent rozhodnutých voličov, čo je najviac od začiatku pravidelných zisťovaní v roku 2000. Vyplýva to z prieskumu Ústavu pre výskum verejnej mienky Štatistického úradu. Oproti predošlej ankete si pohoršila najmenšia koalíčná strana ĽS-HZDS Vladimíra Mečiara, a to o takmer dva percentuálne body na 7,3 percenta rozhodnutých voličov. Preferencie ostatných strán sa výraznejšie nezmenili. Druhú priečku v prieskume si už dlhodobo udržiava opozičná SDKÚ-DS expremiéra Mikuláša Dzurindu. Strane by v januári dalo hlas takmer 15 percent rozhodnutých voličov.

Slovensko uzná Kosovo len s OSN

Slovenský premiér Robert Fico 21. januára na pôde Parlamentného

zhromaždenia Rady Európy zopakoval pozíciu Slovenska v otázke nezávislosti Kosova. „Náš postoj je veľmi opatrný, vieme si len ťažko predstaviť uznanie nezávislosti Kosova, ak ho neuznajú medzinárodné inštitúcie,“ povedal Fico. „Ak to bude jednostranné vyhlásenie nezávislosti, nebude to pre nás stačiť,“ zdôraznil. Potrebná je podľa neho „politická zhoda s OSN a EÚ v tejto otázke“. Tá je však krajne nepravdepodobná kvôli ruskému právu veta v Rade bezpečnosti OSN. Rusko podporuje postoj Belehradu, odmietajúceho oddelenie Kosova. Rovnako Cyprus, ktorý je od roku 1974 rozdelený, Grécko a Rumunsko, obávajúce sa posilnenia pozície separatistov v ich krajinách.

Socha Štefánika opäť v Bratislave

Sochu spoluzakladateľa československého štátu, slovenského politika, vojaka, diplomata a vedca Milana Rastislava

Štefánika priviezli 23. januára z Českej republiky do Bratislavy. Bronzová socha je vysoká 7,4 metra a má hmotnosť 5,3 tony. Odliali ju v zlievarni DSB Euro v Blansku. Podľa uznesenia mestského zastupiteľstva Bratislavy dielo bude súčasťou pamätníka na námestí pred novostavbou Slovenského národného divadla pri Dunaji. Náklady na vyhotovenie sochy dosiahli 6,9 milióna korún, prispeli na ňu hlavné mesto Bratislava, Úrad vlády SR, Ministerstvo kultúry SR, sponzori, občania a organizácie a Nadácia M. R. Štefánika.

Kontroverzný tlačový zákon

Návrh slovenského tlačového zákona porušuje zásady demokracie a v Európe nemá obdobu. Tvrdí to Miklós Haraszti, predstaviteľ OBSE pre slobodu médií. V liste, ktorý poslal ministrom zahraničných vecí Jánovi Kubišovi, kritizuje rozsah práva na odpoveď a právomoci ministra kultúry,

ktorý môže rozhodnúť, či zverejnené informácie zľahčujú, ospravedlňujú, či schvaľujú spoločensky neprijateľné správanie, ako je vojna, užívanie drog, ale aj podnecovanie nenávisť založenej na politickom zmyslení. Ak minister uzná, že noviny uverejnili takéto informácie, môže im udeliť pokutu od 30-tisíc do 200-tisíc korún. „Takáto moc členovi exekutívy je hlbokým zásahom do nezávislosti redakcie, pre demokraciu je to absolútne neštandardná právomoc ministra, ktorá patrí do rúk súdom,“ povedal Miklós Haraszti. Za právom na odpoveď od kohokoľvek, kto má pocit, že noviny zasiahli jeho česť či dôstojnosť, vidí Haraszti snahu slovenskej vlády zjednotiť obsah súkromných médií, čo „nemôže byť cieľom v pluralitnej demokracii“. Minister kultúry Marek Maďarič názor OBSE zľahčuje. „Nevidím dôvod stopnúť zákon, kritika v týchto bodoch neobstojí.“ Tvrdí, že vyjadrenie OBSE malo prísť skôr a naznačil, že je politicky motivované.

... a rozum zostáva stáť

Tak nám pán premiér pri príležitosti 15. výročia samostatnosti Slovenska vysvetlil, ako je to s Veľkou Moravou, teda pardón, Veľkým Slovenskom. Tento superštát totiž obývali starí Slováci (nemýliť si so starými ujmi či ujami), vedení kráľom Svätoplukom. Takto hovorili ujo premiér a dodali, že by sme mali byť hrdí patrioti, „ak sme mali 1200 rokov späť nejaký útvar, ktorý bol porovnateľný s čimkoľvek na svete a v iných štátoch vtedy ešte nebolo nič – možno tam chodili iba nejaké zvieratá a ešte tam neboli nijaké štátne útvary“. Zanedbateľné štátky ako Franskú ríšu či Byzanciu si odmyslíme. Aj tie staršie útvary, kadejaké antické grécko-rímske zápasenia si nechajme na olympiádu.

Česi tento svetový primát Slovákom (starým ani mladým) nikdy nedopriali. Ešte aj solidný pán, nedávno zosnulý historik Dušan Třeštík si pošpinil pero, keď napísal: „Prisvojil si Veľkou Moravu se pokoušely mnohé obrazy národných dějin, nikdy to však nebylo úspěšné. Československá interpretace Velké Moravy jako prvního společného státu Čechů a Slováků ztroskotala spolu s rozdělením Československa, národní slovenská interpretace jako prvního státu Slováků na jednoduché, očividné skutečnosti, že v 9. století (a vlastně až do přelomu 18. a 19. století) žádní Slováci neexistovali...“

Ale pozor, Fico je právnik. A veru fiškus musel vymyslieť formuláciu, že ten náš slovenský superštát „bol porovnateľný s čimkoľvek na svete a v iných štátoch vtedy ešte nebolo nič“. Teda bol porovnateľný s tým ničím okolo? Tiež v ňom nebolo nič? A vojny viedol so zvieratkami, ktoré tam (možno) chodili? A tie zvieratká ho napokon rozvrátili? Aj také pochybnosti som mal, potom ma však Neczyklopédia uviedla na pravú mieru:

Veľká Morava (aj Veľkomoravská ríša, angl. Great Moravia, rus. Самая большая Моравия, lat. Moravia Maxima, maďarsky Nagy Maros) je nepresné označenie pre Veľké Slovensko, jeden z historických štátnych útvarov spravovaných slovenskými panovníkmi. Na územie Veľkého Slovenska prišli v roku 863 P. V. T. Konštantín a Metod (číslo 863 je prvočíslo).

Slovensko (niektoré zdroje uvádzajú Slovinsko) vzniklo približne 149 rokov P. V. T (číslo 149 je prvočíslo). Pôvodne nemalo žiadnych obyvateľov, čo však Boh na šiesty deň napravil (číslo 6 je druhočíslo). Prvý štát na území Slovenska sa volal Rímska Ríša, v nej vládli etnickí Slováci na rozsiahlom území stredomorja. Z významných Slovákov tohto obdobia treba spomenúť mená ako Cézar, Claudius a Hanibal (plným menom Hanibal Ante Portas).

Neskôr v stredoveku sa Slovensko rozšírilo a zmenilo názov na Veľké Slovensko, niekedy v literatúre nepresne nazývané Veľká Morava. Tu nesmieme obísť mená ako Svätopluk, Pribina, Nitran a Gazdovská slanina. Nasledujúcich zhruba tisíc rokov vládli Slováci rozsiahlemu územiu v konšpirácii, aby ušetrili na DPH. Z tohto obdobia treba spomenúť Atilu, ako aj celú rodinu Arpádovcov.

V roku 1918 (číslo 1918 nie je prvočíslo) Slovensko anektovalo Čechy a Malú Moravu.

Niektoré z týchto novonadobudnutých území Slovensko počas 40-tych rokov 20. storočia zapožičalo svojmu vazalovi, tzv. Nemeckej ríši na čele s bábkovou vládou vedenou istým Adolfom. Slovensko si dočasne zapožičané územia vzalo v roku 1945 späť pod vlastnú kontrolu.

V dvadsiatom storočí presťahovalo Slovensko svoje hlavné mesto z Budapešti do Prahy, kde neskôr zruční slovenskí stavitelia postavili prvé metro na svete. (Slovenskí stavitelia v súčasnosti stavajú v Bratislave ešte väčšie metro. Jeho pracovný názov je rýchlodráha, alebo centimetro.)

V roku 1993 Slovensko pokusne udelilo autonómiu svojej západnej časti (Čechám a Malej Morave). Keďže sa však tento pokus nevydaril, anektovalo v roku 2004 Slovensko tieto územia späť, spolu s ďalšími časťami Európskej únie.

P. A. F. Ztohohotový

Peter Dubecký divákovi systematicky približoval klenoty kinematografie už dávno pred tým, ako sa stal riaditeľom Slovenského filmového ústavu. V 80. rokoch založil Fórum mladého filmu pri bratislavskom V-klube, bol aktívnym členom Československej asociácie filmových klubov, neskôr sa stal jej slovenským šéfom a riaditeľom slovenskej časti Febiofestu. Dnes v budove ústavu, ktorú počas 2. svetovej vojny postavili Nemci a vybavili ju hlbokým a dobre chráneným podzemím, uskladňuje v klimatizovaných miestnostiach stovky metrov filmovej suroviny, na ktorej sú zachytené pohyblivé obrázky, nakrútené slovenskými autormi. Filmový materiál ústav archívuje, rekonštruuje a konzervuje pre budúce generácie. S denníkom SME vydal DVD edíciu slovenských filmov 70. a 80. rokov, ktoré dosiahli vyše stotisícový náklad. Na začiatku januára prevzal Peter Dubecký z rúk rektora Akadémie múzických umení v Prahe Iva Mathého prestížnu Zlatú medailu za dlhoročné zásluhy o česko-slovenskú vzájomnosť v oblasti kinematografie.

V ústave ste od roku 1985. Ako sa odvtedy zmenil slovenský divák?

V 40. a 50. rokoch, ešte pred televíziou, bolo na Slovensku skoro tisíc kín – „trochu“ iných ako dnešných 220. Základný problém je však v tom, že u nás sa nikdy veľa nechodilo na domáce snímky... A posledné štatistiky za rok 2006 uvádzajú, že v počte návštevnosti kina na jedného obyvateľa dosahujeme smutné číslo 0,63 - v tomto ukazovateli sme predposlední, ak nie poslední v Európe. Pre mňa je nedostupným snom situácia, keď je to 4,5 návštevy kina za rok na obyvateľa (Írsko, USA), ale spokojný by som bol aj s 3 návštevami na obyvateľa, ako je to vo Francúzsku.

Čím si to vysvetľujete?

Mali sme roky, keď na Slovensku nevznikol ani jeden celovečerný film. Napríklad práve v roku 2006 bol nakrútený jediný film, aj ten bol televízny a na digitálnom nosiči – „Zima kúzelníkov“. Ako chceme dosiahnuť, aby na slovenské filmy chodili diváci, keď je to vlastne podpuťovaný tovar? Navyše, divák, ktorý chodí aj tak málo do kina, nemá šancu všimnúť si, ak sa náhodou vyskytne nejaký slovenský film, lebo naši distribútori s týmito informáciami stále nevedia narábať. Teším sa, že na „Počas rozpadu“ prišlo už asi 18-tisíc divákov - u nás je to veľmi slušné číslo. No nie som rád, že „Návrat bocianov“ režiséra Martina Repku (ktorý už medzitým odcestoval kamsi do Indie) - napriek tomu, že dostal špeciálnu finančnú podporu aj na distribúciu - neurobil poriadnu plagátovú kampaň, čo je dnes už povinná jazda. Kíná ho nezaradili na večerné, len na denné predstavenia, čo je vopred jasné, že naň príde len málokto... Nie je to dobrá správa pre toto prostredie, ktoré sa už rozhodlo do niečoho naozaj zainvestovať - či už štátne peniaze, alebo európske, ale aj súkromné.

Tina Čorná

Archivácia

česko-slovenských filmov

Nie je kuriózne, že hoci je súčasná slovenská kinematografia takmer neviditeľná, Slovenskému filmovému ústavu sa výrazne darí? A Česi majú radi kuriozity. Možno vám práve preto udelili Zlatú medailu?

Zlatá medaila českej AMU je pre mňa potvrdením správnosti našej cesty. Dnes je už SFÚ zriadený zo zákona a my sa usilujeme vytvoriť inštitúciu európskeho významu, kde sa každý záujemca dozvie všetko o slovenskej kinematografii a audiovizii. Český Národný filmový archív, ktorý je našim vzorom, bol jedným zo štyroch najvýznamnejších archívov, čo založili Medzinárodnú federáciu filmových archívov v roku 1938 v Paríži. Dostať sa do tejto siete je otázka prestíže. V súčasnosti je tam 141 archívov z vyše 65 krajín a o prijatí nového sa hlasuje verejne. Od roku 1999 sme sa stali čakateľmi a v roku 2001 nás v marockom hlavnom meste Rabat prijali za riadneho člena.

Prečo je práve český filmový archív taký silný?

Československý filmový ústav dominoval aj preto, že československá kinematografia v predvojnovom období patrila do päťky najvýznamnejších kinematografií sveta. Českí kolegovia dodnes riešia otázky horľavých materiálov a prepisy na nehorľavé podložky. Zabezpečujú archiváciu a kontinuitu národného kultúrneho dedičstva, ktoré sa týka aj nás. Bohužiaľ, slovenská filmová história príliš nesiahla do nemého filmu - zachovalo sa len málo - napríklad Siateľov Jánošík 21, alebo Plickove národopisné filmy o Slovensku...

O vás je známe, že ste zachránili slovenský filmový archív. Ako je možné, že ho bolo potrebné zachrániť? A pred čím?

To je skutočne kuriozita, ktorá je pre mňa veľmi strastiplná. V rokoch 1993 až 1998 vedenie SFÚ prechádzalo radikálnymi zmenami. A to k horšiemu. Keď ma v roku 1998 poverili vedením, naša sídelná budova už neexistovala a my sme museli získať to, čo ústavu patrilo - spolu s archívami. Paradoxne sme si museli práve vydobýjať zle uskladnený materiál, ktorý bol dlho odložený v pivničných priestoroch bez klimatizácie a s veľkou kolísavosťou vlhkosti. Pričom išlo predovšetkým o negatívne materiály, nie pozitívne kópie premietané v kinách. Tu niekde sa začal proces záchranu a obnovy audiovizuálneho dedičstva Slovenskej republiky. Dnes už máme stav jednotlivých fondov kompletne zdiagnovaný a môžeme obnovovať a zachraňovať.

Verím, že sa už žiadny archívny materiál nedostane do takého stavu, aby sa nedal zreštaurovať.

Ošetrili ste asi 20 percent filmového materiálu, ktorým disponuje ústav. Ostalo 80 percent - na koľko rokov túto prácu odhadujete?

Projekt obnovy je naplánovaný asi na 20 rokov. Malo by ísť nielen o hrané filmy, ale aj o spravodajské, animované a dokumentárne. A hneď na to musí nadviazať veľká digitalizácia...

V akých laboratóriách spracúvate surovinu, keď je Koliba rozbitá?

Na Slovensku nie je v súčasnosti žiadne pracovisko, ktoré ponúka laboratórne služby. Čiastočne sa kedysi obnovovali aspoň 16-milimetrové filmy v STV, ale to všetko je už minulosť. Nedávno sa uzavrel veľký medzinárodný tender a my pokračujeme v spolupráci s laboratóriami v Zlíne, ktoré sú vysoko špecializované - robia tam nielen kolegovia z Národného filmového archívu, ale aj z Budapešti, Poľska, Rakúska. Majú špičkové krokové kopirovacie zariadenie, pomocou ktorého sa dá stopercentne opraviť akékoľvek zmrštenie a poškodenie, ktoré na materiáli za 30-50 rokov reálne môže nastať. Pri filmovej surovine dnes vieme presne odhadnúť, aká degradácia môže postihnúť materiál po 50 až 100 rokoch. Proces konzervácie pripravujeme tak, že v rozpätí 100 až 200 rokov by nemalo dôjsť k defektom, ktoré by materiál porušili a znehodnotili. Vo svete sú len 3-4 filmové archívy - v Škandinávii - ktoré sú v archivácii a prezervácii ešte ďalej ako my. Môžu si to dovoliť, lebo ich budujú v podzemí niekde v okolí polárneho kruhu.

Na spracovanie historickej suroviny máte dostatok času aj preto, že to, čo produkuje súčasnosť, je stále veľmi málo?

Od 1. januára 2008 sa veľa zmenilo, lebo nový audiovizuálny zákon dal nášmu ústavu do vienka povinný a dobrovoľný depozit slovenských filmových diel a evidenciu a uchovávanie audiovizuálnych diel. Teraz musíme „len“ vysledovať minulosť pred januárom 2008 - kde a ako sú uložené filmy, v ktorých je Slovensko producentom alebo koproducentom. Pripravujeme sa aj s účasťou štátu na archiváciu materiálov, ktoré nám budú ponúkať štátne a verejné inštitúcie, ale aj súkromníci. A máme veľkú podporu aj u nezávislých producentov.

Peter Dubecký (1957) ukončil štúdium filmovej vedy na VŠMU v Bratislave. Od roku 1985 pracuje v Slovenskom filmovom ústave, ktorého riaditeľom sa stal v roku 1998. Je koordinátorom medzinárodného filmového festivalu Dni európskeho filmu, dramaturgicky spolupracuje na Letnej filmovej škole v Uherskom Hradišti a je riaditeľom najväčšej prehliadky českej audiovizie na Slovensku Febiofest. Minulý rok z rúk Fera Feniča prevzal cenu Kristián za prínos českému divákovi. Na začiatku tohto roku sa pražská Akadémia múzických umení rozhodla udeliť mu Zlatú medailu (jej držiteľmi sú okrem iných mím Marcel Marceau a scenárista Jean-Claude Carrière) za dlhoročnú propagáciu slovenského filmu v Čechách a českého filmu na Slovensku.

Ohliadnutie za hranicami všedných dní

KAMILA KYTKOVÁ

Kde bolo tam bolo, v zaklinatej krajine, nebol zlý drak, ale hranice... tam sa rozprávka skončila, sotva sa začala. Žili sme v socialistickom Československu za hranicami všetkých možností: možnosti priblížiť sa k hranici a už vôbec nie prekročiť ju bez správnych papierov, ktoré boli nedostatkové. Vlastne všetko bolo nedostatkové. Hranice boli pojmom, ktorý neznamenal len jednu hranicu: štátnu. Hranice boli aj vo vnútri tohto štátu. Niektorí nesmeli študovať, iní sa nemohli uplatniť. Tieto obmedzenia nemali žiadnu hranicu ani hornú, ani dolnú, ani spodnú. Neboli známe vymedzenia hraníc, lebo možnosti bezmocných boli bezhraničné. V bezhraničnom pásme šedej zóny pre menej žiaducich obyvateľov bolo dusno, bez okien a kyslíka. V šedej zóne aj dni boli šedivé, aj sme sa šedivo obliekali, aj sme šediveli pod nánosom prachu času a beznádeje. Pravda, boli aj sviatky a tie boli štátne ako hranice: umelo vytvorené. Neboli celkom šedivé, doplnková farba dominovala. Bola to farba našich čerešní v záhrade na úbočí v Karlovej vsi, odkiaľ bol možný výlet do Rakúska každý všedný i oslavný deň. Jednoducho sme pozerali z úbočia do lesov oproti a tie už boli za neviditeľnými hranicami. Za tými hranicami sme boli aj my neviditeľní, ako som sa dozvedela od kamarátky, čo sa vydala do Rakúska. Zatiaľ, čo som sa ja vydávala z lásky, ona sa vydala dobre. Aj z lásky, aj za hranice. Napísala: „Predstav si, že sedím celkom naproti Tvojej záhrade, ale na druhej strane. Nevidím Ťa v skutočnosti iba v duchu.“ A tak to aj zostalo. Roky ubehli, kamarátka sa vydala do vzdialeného neznáma a dodnes sa vidíme v duchu, ak si na seba spomenieme.

Tá záhrada mala zvláštne čaro, ktoré jej vdýchli rodičia svojou starostlivosťou a láskou. Moju lásku k záhrade vyplnili čerešne všetkých druhov zo starých stromov, ktoré boli rozložené na svahu tak, že ich nikdy nikto nespočítal. Zvláštne, že ich ani nikto nekradol, okrem tých prvých májových, ktorým susedia neodolali.

Raz sme s kamarátom cestovali s mladými Angličanmi z Prahy do Bratislavy a oni nemali kde prenocovať. Ponúkli sme im nocľah v záhrade a oni radi prijali dobrodružnú ponuku. Dobrodružnou sa stala vo chvíli, keď sme sa cestičkou po úbočí v prítmí blížili k záhrade a odrazu sa ozvalo prísne varovanie: „Stáť, lebo strelím!“ Pohraničná stráž rázne privítala podozrivé osoby, ktoré sa pohybovali na našom území a nehovorili zrozumiteľnou slovanskou rečou. Upokojili sme ich, že ideme len do školy a pritom sa učíme na jazykovú skúšku do žolíka. Vtedy som pochopila, prečo nám nikto cudzí nepomôže od zálahy čerešní. Boli dobre strážené. Ba ešte viac – boli to najlepšie strážené čerešne v Európe a možno i na celom svete!

Jediné, čo bolo bezhraničné, boli obmedzenia. Obmedzenia slobody slova a tlače, i ľudských práv či už prirodzených, alebo deklarovaných a potvrdených medzinárodnými dohodami. Najneprijemnejšie boli štátne hranice. Sú s nimi spojené mnohé tragické udalosti. Ale aj zábavné historky z prekračovania hraníc na doložku do Maďarska, Poľska, či NDR. Jednu z nich dám k dobru: Vybrali sme sa na termálne kúpalisko do Mosonmagyaróváru: mama, dedo a ja. Doložku sme mali a k tomu drobné peniaze akurát na vstupné a na langoš, ktorý bol vtedy za forint. Na hraniciach nás kontrolovali a hneď sme boli podozriví, že nemáme v doložke zapísané peniaze.

„Ukážte peňaženku,“ zahrneli uniformovaní strážcovia na deda. Otvoril peňaženku a mal tam pár

bankoviek československých. „Pašujete peniaze a to sa nesmie!“ Peniaze vzali do úschovy, ale pokoj nedali: „A čo ešte prevážate cez hranice?“ Dedovi, už poriadne vyľakanému z predchádzajúceho zodpovedného výkonu pohraničnej stráže, svitlo! Chytil sa za hlavu: „Jaj bože, bomba!“ skríkol vydesene. Zodpovední príslušníci mali sto chuti vziať nohy na ramená, ale nesmeli. „Otvorte kufor!“ A mierne poodstúpili. V kufrí sa krčila malá modrá bomba. Dedo ju vozil hore-dolu vymeniť prázdnu za plnú. Propanbutanový varič v čase čerešní spotreboval hodne plynu. No, popravde musím povedať, že okrem kúpania sa v bazéne s termálnou vodou mal dedo v maďarskom mestečku iný kšeft: stretol sa tam potajomky so svojou emigrovanou rodinou.

Menej šťastia mala moja mama, ktorej priateľka, čo sa s ňou nevidela od Povstania, napísala: „Elenka moja drahá! Chystám sa do Európy a tak dúfam, že prideš na rakúske hranice a ja budem na druhej strane. Keď mi vaši – naši nedali vízum, tak si aspoň zamávame!“ Mama šla, ale hranice boli od seba vzdialené a tak sa videli tiež len „v duchu“. Tieseň, čo si odniesli v duši každá na druhú stranu železnej hranice, nikto ničím nezváži.

V auguste, keď v záhrade dozrievali jabáčka, prišla priateľská pomoc, ktorá nepoznala hranice, dá sa povedať, bola bezhraničná. Krátko predtým som v redakcii Kultúrneho života stretla prešediveného, zhrbeného, nenápadného pána, ktorý ma veľmi úctivo a starosvetsky pozdravil: „Ruky bozkávam milostivá!“ A hneď sklopil pokorne zrak. Povedali mi, že ten starý, pokorený človek je Gustáv Husák, ktorého prepustili z llavy z komunistického väzenia.

V roku 1979 z úst Gustáva Husáka sme si vypočuli tieto slová: „Státni hranice medzi Bratislavou a Vídní není žiadne korzo, kam môžu íť s Ančou na prochádzku.“ A my sme to chápali, lebo sme sa už dávno

presvedčili, že to nemôže byť inak. Dávno sme vedeli, že hranice nie sú pre všetkých, ale len pre niektorých vyvolených so zdvihnutou rampou. Hranice trvali, čas sa míňal. Dedo, čo sadil čerešne a v šesťdesiatom ôsmom tvrdil, že „tí votrelci tu dlhšie ako rok nebudú“, zomrel po desiatich rokoch čakania na splnenie svojho sna. Čerešne rodili raz viac, raz menej, ale vždy nás tešili! Na nich a pod nimi sme boli hlavne naozaj dobre chránení. Mohli sme robiť a hovoriť, čo sme chceli. Tak ako štvorročný Ľuboš, ktorý nás rád častoval veselými historkami, väčšinou vymyslenými:

„Mama, vieš ako vzniklo Československo?“ Nečakal na odpoveď, mal svoju teóriu:

„Išlo raz Slovensko na prechádzku a stretlo Česko. Česko sa opýtalo: „Kde ideš Slovensko?“ Slovensko povedalo: „Neviem... a kde ideš ty, Česko?“ Česko povedalo: „Ani ja neviem...“ „A čo budeš robiť, Česko?“ opýtalo sa Slovensko „No to tiež neviem,“ povedalo Česko. „No dobre, tak to poďme robiť spolu,“ povedalo Slovensko.

A tak vzniklo Československo!

Tak to bolo pod čerešňami, keď mal Ľuboš štyri roky. A tak to bolo s hranicami našich možností: o nič nešlo, lebo všetko bolo naplánované na neznámych miestach a ešte dávno predtým, ako sa narodili naše deti. O nič nešlo a šli sme do toho spolu. Keď mal Ľuboš deväť, presťahovali sme sa do Prahy, ale v pražskej nemocnici na výskumnom pracovisku povedali: Nemôžeme Ľuboša liečiť, lebo nie je pražský, a dokonca ani republikový. Tak sme išli Ľuboša liečiť. Nebolo to ťažké, neboli medzi Slovenskom a Českom hranice. To, čo nás delilo, bola naša vzájomná byrokracia. Tá bola bez hraníc.

O päť rokov neskoršie sa v Prahe zvonilo kľúčmi a čerešne sa stali symbolom nežiaducej strany. Ľuboš zašiel do „sklepa“, fľašu bratislavských zavarených čerešní pripevnil na tabuľku s nápisom: „NEJLEPŠÍ JSOU ZAVĚŘENÉ“ a to „A“ uprostred škrtol. Každému bolo hneď jasné, aký má názor: NEJLEPŠÍ JSOU ZAVĚŘENÉ.

Tie naše z Bratislavy vo fľaši boli a zostali ešte dlho jediné jedlé zav/a/rené čerešne sezóny roka 1989.

Keď Ľuboš tento pútač niesol na demonštráciu, niektorí sa v metre potutefne usmievali, iní nesúhlasne a odmietavo krútili hlavou. V metre skrátka neboli v ten deň všetci zajedno. Lepšie to bolo na Václaváku, tam boli tí správni, čo vedeli oceniť dôvtip, či názor. Všetci si Ľuboša s fľašou zavarených čerešní fotili a nakrúcali a dnes by som ten záber rada dostala do rúk, keď to všetko už je len vzdialená história mojich súkromných spomienok. Bohužiaľ, je to aj vzdialená história mnohých iných, ktorí na tom námestí zvonili kľúčmi. Ale to je ich občianska história, ktorú by často niektorí vrátili do svojich životov k pomyselnému blahu životných istôt, hoci aj orámovaných štátnymi hranicami. Krátko potom povedali synovi v pražskej škole: „Nemôžeš chodiť ďalej do tejto školy, lebo si Slovák.“

Či sme chceli, ale skôr nechceli, urobili sme byrokracií po vôli a stali sme sa občanmi štátu za hranicami Slovenska.

Za hranicami Slovenska zostali aj naše čerešne. Colníci zle znášali kufor auta plný čerešňových kompótv a kabínku plnú košov s čerešňami pre pražských priateľov. Záhrady sme sa vzdali. Mali sme predsa otvorené všetky záhrady sveta! A mohli sme sa tam stretávať s priateľmi nielen virtuálne! Aby som sa o tú radosť podelila s ostatnými, kúpila som si záznamovú techniku za peniaze zo záhrady a s veľkou radosťou som využila šancu, ktorú mi tá zamatová premena doniesla. Vrátila mi moje povolanie a okom kamery som znásobila poznanie a vnímanie sveta za hranicami desiatok krajín celého sveta. Spojila ma s bývalými priateľmi a doniesla nové priateľstvá, lebo pokiaľ ide o základné ľudské túžby a potreby, svet je skutočne bez hraníc. Len občas ešte iba virtuálne.

Skutočné hranice som krátko pred cestou do Starého Hrozenkova zažila na thajsko-barmskej hranici bezprostredne po „šafránovej“ revolúcii v Barne, ktorá síce stála veľa obetí na životoch, ale skutočnú slobodu a demokraciu nepriniesla. Totalitný režim s vojenskou vládou sa tu udržal na rozdiel od nás aj novom storočí a v druhom tisícročí. Nám sa podarilo zbaviť totality bez ľudských obetí ešte v minulom storočí a dnes môžeme hovoriť nielen o slobode a demokracii bezhranične, ale obidva pojmy si aj pesťovať, lebo ešte nie sú celkom očistené od prímiesi minulých pochybení. Prekvapila ma a celkom ma mrzí minuloročná štatistika, ktorá odrazila rozdielny vývoj v obidvoch našich krajinách. V celosvetovom rebríčku hodnotenia demokracie je podľa nej Česko na osemnástom mieste a Slovensko na štyridsiatom druhom.

Dnes budeme na česko-slovenskej hranici píliť drevenú závoru a ja dúfam, že časom sa zmení aj pomer demokracie a slobody občanov v obidvoch krajinách vo svetových štatistických rebríčkoch. S HRANICAMI medzi Českom a Slovenskom KONIEC! Pre mňa to

SLOVENSKÝ MINISTER VNÚTRA RÓBERT KALIŇÁK TIEŽ VYJADRIL RADOSŤ ZO ZRUŠENIA HRANIČNÝCH KONTROL. PRIPOMENUL STRETNUTIA ČECHOV A SLOVÁKOV NA JAVORINE, KTORÉ BUDÚ PREBIEHAŤ V EŠTE RADOSTNEJŠOM OVZDUŠÍ, AKO DOTERAZ. NA ROZDIEL OD ČESKÉHO KOLEGU SLIVOVÍČKU ODMIELOL S VTI PNÝM KOMENTÁROM: „JA SI SLIVOVÍČKU NEDÁM, LEBO DNES JE NA TOMTO ÚZEMÍ TAKÁ VYSOKÁ KONCENTRÁCIA UNIFORMIEM, ŽE BY SOM TO NERISKOVAL!“ „VYBORNE, CHALANI!“ HRMELI HLASY PODPORENÉ SPONTÁNNYM POTLESKOM

boli najneprirodzenejšie hranice v Európe a rozhodla som sa v pekny, mrazivý, slnečný decembrový deň byť pritom, vidieť to okom kamery a prežiť srdcom Slovák v Česku spolu s ostatnými v Starom Hrozenkove, kde sa išla píliť hranica medzi Slovenskom a Českom.

• • •

Na hranice sme prišli zavčasu a tak som sa vydala k prvým domom na slovenskej strane, za riečkou Drietomou. Pri hraničnom kameni označenom „S“ som stretla uja, ktorý sa čudoval, čože sa tu deje?

„Hranica sa v Starom Hrozenkove dnes píli...“

„No vidíte. A načo to bolo dobré?“

„Odo dneška nebude a to je dobré! Aj vašu dedinu delila, do krčmy či do obchodu ste museli cez hranicu!“

„O to som sa ja nestaral, mne hranica neprekážala. Kde som potreboval, tam som si zašiel! Iba čo tu bolo galiby z toho, čo sa prevážalo! Najmä ľudia pašovali a colníci z toho bohatli! Veď ich aj vyhádzali! A z materiálu na colnicu si kolki domy a chaty postavili!“

„Ako dlho tu žijete?“

„Šesťdesiatjeden rokov. Aj som sa tu narodil. Domček som si postavil a žijem tu.“

„Iste ste rôzne premeny zažili. Na colnicu dovidíte z okna.“

„Veru hej, všeličo som videl a zažil, ale tak zle ako je dnes, to nikdy nebolo. Draho je, vyžiť sa nedá. A politici si bohatnú, na nás nič nedbajú. Rovnako na Slovensku, ako v Česku. Všetko je to jedna zgarba!“

Ujovi zrejme neprekážala ani moja kamera.

„Aj do televízie to môžete dať,“ povedal rovno.

„A bolo niekedy lepšie?“

„Pravdaže bolo. Za komunistov! Robil som s koňmi v hore a dobre som si zarobil. Všetko bolo lacné, nie ako teraz!“

Občan si ufavil na srdci a rozlúčil sa. S nástrojmi v rukách zamával na rozlúčku a poprial šťastie a zdravie.

A to bolo to jediné, na čom sme sa zhodli. Zdravie, to je základ. Toho zdravia prajem najmä tým colníkom, čo nepochybili. Zdravie prajem aj odchádzajúcim i prichádzajúcim politikom, čo obyvatel' bývalej pohraničnej obce tak rázne zavrhol. Zdravie budú potrebovať dobré a trvalé, lebo je ešte veľa, čo treba naprávať, v tom sa prostí občania nemýlia.

Už tretí raz zorganizoval Slovenský literárny klub v ČR pod záštitou veľvyslanca SR v ČR Ladislava Balleka, s podporou českých ministerstiev školstva a kultúry, ale aj Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, a spoločne s partnermi, medzi nimi aj Slovensko-českým klubom, vydavateľom Slovenských dotykov, Literárnu súťaž Jána Kollára. Už tretí ročník pozná víťazov – troch ocenených v každej z troch vekových kategórií. Teda zvláštne znamenie: tri trojky – počet ročníkov, kategórií i ocenených.

článku ako predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, teda spoluvydavateľa.

Súťaž je anonymná a vypisuje sa v troch kategóriách: žiaci základných škôl, študenti stredných škôl a napokon študenti vysokých škôl vrátane doktorandov a ostatní mladí autori do 26 rokov. V porote zasadli spisovateľ Ľubomír Feldek, literárny teoretik

Nostický palác plný mladých slov

VLADIMÍR SKALSKÝ

Slávnostné vyhlásenie výsledkov sa uskutočnilo 15. decembra v Nostickom paláci, sídle českého ministerstva kultúry. Tento rok bolo spojené aj s prezentá-

informačného centra v Bratislave Alexander Halvoník, editorka slovenskej časti Ina Martinová a jeden zo zastúpených autorov, Karol D. Horváth. O tomto

a riaditeľ Literárneho informačného centra Alexander Halvoník a slovenský publicista a spisovateľ, žijúci v Prahe, Dušan Malota. Ceny odovzdali porotcovia spolu s veľvyslancom Ladislavom Ballekom a riaditeľom sekretariátu podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča, Ľubomírom Šišákom.

Víťazné práce boli v súlade so štatútom súťaže uverejnené v česko-slovenskej revue, literárnom štvrťročníku Zrkadlenie/Zrcadlení, teda v periodiku vydávanom Slovenským literárnym klubom v ČR.

Mimoriadne sympatický je výpočet inštitúcií, ktoré súťaž podporili: Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Ministerstvo kultúry ČR, Literárne informačné centrum, Slovenská národná knižnica, Slovensko-český klub, Spoločnosť Jána Kollára, Art Benický, Slovenská reštaurácia Hotela Paulíny a Metrostav.

Súťaž sa zaradila medzi najpríjemnejšie tradície medzi slovenskými aktivitami v Česku, ale tiež medzi najužitočnejšie, keďže oslovuje práve najmladšiu generáciu...

Uzávierka súťaže bola ako každý rok symbolicky 28. októbra, v deň vzniku spoločného štátu, a porota po nej z prác mladých Slovákov i Čechov vybrala víťazné.

V kategórii základných škôl si vavríny odnášajú prvý Pavel Marek z Ostrova u Macochy, druhá Pavla Kaduchová z Orlovej a tretí Štěpán Psoška z Uherského Hradišťa. Súťaž stredoškôľakov ovládli Pražania v poradí Ivana Laurová, Marta Ptáčková a Jakub Hudák. No a v najvyššej kategórii, obosielanej ponajviac slovenskými študentmi na českých vysokých školách, zvíťazila Lucia Gecelovská pred Marcelom Bodnárom a za týmto pražským tandemom sa umiestnila Anna Holečková z Liberca.

ciou Literárnej antológie krajín Vyšehradskej skupiny – túto nevšednú päťjazyčnú publikáciu (každá poviedka vyšla v češtine, maďarčine, poľštine, slovenčine, ale aj angličtine) predstavili riaditeľ Literárneho

výnimočnom počine sme už v Slovenských dotykoch písali. O pripravovanej sérii antológií slovenskej literatúry v zahraničí hovorili pri tejto príležitosti ďalší zástupca LIC, spisovateľ Anton Baláz a autor tohto

ČLEN POROTY DUŠAN MALOTA (VĽAVO) S AUTOROM ČLÁNKU

SLOVÁKOV NAJVIAC

Český štatistický úrad vydal v januári ako každoročne publikáciu „Cizinci v České republice“, tentoraz za rok 2007, avšak s údajmi až na výnimky za rok 2006.

Podľa týchto údajov tvorili cudzinci, započítavaní do populácie, teda tí s povolením k pobytu, v Česku 2,9 % obyvateľstva. ČR tak patrí medzi krajiny s relatívne nízkym podielom cudzincov, teda do rovnakej kategórie ako Malta, Portugalsko, Slovinsko či Fínsko (cudzinci v týchto krajinách predstavovali 2-3 % populácie). Na porovnanie, v Luxembursku žije až 39,6 % cudzincov, ale aj vo Švajčiarsku 20,7 %, v Rakúsku a Nemecku 9,8, resp. 9,7 %, vo Francúzsku 5, 9 %. Na opačnom konci sa ocitli Rumunsko s 0,1 %, Bulharsko s 0,3 %, Slovensko s 0,5 % a Litva s 1,0 %.

Najväčší podiel cudzincov s pobytom predstavovali Ukrajinci (viac než 30 %), nasledovaní Slovákmi (18,1 %), Vietnamcami (12,6 %), Rusmi (5,9 %) a Poliakmi (5,8 %). Podľa týchto údajov žilo v ČR k 31.12.2006 len 58 384 občanov Slovenska s povolením k pobytu. Prítom údaje z iných zdrojov o počte tu zamestnaných a študujúcich občanov Slovenska sú až dvojnásobné. Čiastočne je to spôsobené dochádzaním, čiastočne nenahlasovaním pobytu, ktorý nie je po vstupe do EÚ strikne vyžadovaný. Nižší je údaj aj o iných cudzincoch, napríklad Ukrajincoch, kde však ide často o nelegálne pobytu.

Najviac cudzincov žije v Prahe a Stredočeskom kraji, výrazne najviac je zastúpená veková kategória 20-35 rokov, teda mladšieho produktívneho veku.

(vs)

NEZAMESTNANOSŤ ZLEPŠILI ZAHRAŇIČNÍ SLOVÁCI

Miera nezamestnanosti na Slovensku klesá, samozrejme so sezónnymi výkyvmi, už dlhodobo. V novembri minulého roka dosiahla nové historické minimum 7,76 percenta oproti októbrových 7,92 percenta. V porovnaní s novembrom minulého roka sa tak počet evidovaných ľudí bez práce znížil o 1,36 percentuálneho bodu. Údaje zverejnilo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. Počet ľudí v evidencii úradov práce, ktorí mohli ihneď nastúpiť do

zamestnania, sa počas jedenásteho mesiaca znížil o 4138 na 201 933 osôb. Medziročne v novembri počet nezamestnaných klesol o 31 453 osôb, teda o 13,48 percenta.

Údaje o nezamestnanosti v krajine vylepšujú Slováci, ktorí odišli za prácou do zahraničia. Podľa posledných údajov ich počet presiahol hranicu 174 tisíc ľudí. Tradične pracujú hlavne v susednom Česku, ďalej v Británii, Maďarsku a Rakúsku. Zamestnali sa najmä v priemysle a stavebníctve, avšak najmä v Česku aj na vysoko kvalifikovaných a dobre ocenených pozíciách v manažmente či medicíne. V západnej časti dnes pracuje podľa Eurostatu asi 103-tisíc občanov Slovenska, prevažne s prechodným, výnimočnejšie s trvalým pobytom. Do tohto čísla sa samozrejme nepočítajú občania ČR, vrátane tých, ktorí majú súčasne slovenské občianstvo. Po zdanení si „slovenskí cudzinci“ v Česku zarobili desať miliárd českých korún (asi 13 miliárd Sk).

(vs)

TOPOLÁNKOV BATOĤ A SLOVÁCI

Schválenie nových daňových zákonov v rámci reformného batohu Topolánkovej vlády prinieslo aj niektoré menej známe zmeny, ktoré však majú veľmi praktické dopady na cudzincov, pracujúcich v ČR, vrátane slovenských občanov.

Podľa novely Zákona o dani z príjmu č. 586/1992 Sb majú s účinnosťou od 1. januára 2008 nárok na takzvanú základnú mesačnú zľavu na dani na poplatníka iba daňoví rezidenti ČR. Táto zľava je novo vo výške až 2070 Kč.

Daňovým rezidentom je viac-menej automaticky ten, kto má v Českej republike trvalý pobyt (pokiaľ nepodnikne sám aktívne kroky, aby si daňový domicil preniesol). Občania Slovenskej republiky s prechodným pobytom v Česku nie sú automaticky považovaní za českých daňových rezidentov, ale za slovenských. To znamená, že by mali na Slovensku zdaňovať svoje takzvané celosvetové príjmy. Túto povinnosť mali aj dosiaľ, prakticky to však veľký význam nemalo, keďže v Česku boli vyššie dane a na Slovensku mali tým pádom de facto daňový preplatok, ktorý im však samozrejme nikto nevrátil (v skutočnosti im administratívne dokonca vznikali nepatrný nedoplatok spravidla do 10 Sk). V súčasnosti sa

však situácia zásadne mení a na Slovensku by mohol občanom SR, pracujúcim v ČR, reálne vzniknúť značný nedoplatok na dani, ktorý by museli doplatiť.

Zriaďiť si daňový domicil v Česku je teda pre Slovákov, ktorí v tejto krajine pracujú, kľúčové. Nie iba preto, aby si uplatnili základnú daňovú zľavu, ale aj preto, aby prípadne nedoplácali na Slovensku daň. Tretím dôvodom je odpočítanie úrokov z hypotéky alebo úveru zo stavebného sporenia od základu dane – aj to môžu po novom iba daňoví rezidenti, pričom do roku 2007 taká podmienka nebola.

Na daňový domicil majú v ČR právo po novom tí cudzinci, ktorí tu realizujú za rok aspoň 90 % svojich príjmov. Tu je základný problém, ktorý vyvolal veľké diskusie, napríklad aj na portáli somvpraha.sk: výklad zamestnávateľov i finančných úradov sa líši. Niektorí zamestnávatelia vôbec nezareagovali, iní uznávajú základnú zľavu na základe čestného vyhlásenia zamestnanca, že chce mať v ČR daňový domicil, ešte ďalší vyžadujú potvrdenie finančného úradu príslušného podľa miesta bydliska. No a niektoré finančné úrady potvrdenia vydávajú, iné tvrdia, že to vydajú až v marci ďalšieho roka spätne, keď bude jasné, či príslušný poplatník realizoval aspoň 90 % svojich príjmov v ČR. Postup by sa určite mal zjednotiť a zliberalizovať – inak to zaváňa diskrimináciou. Veď prípadne neoprávnené uplatnenie zľavy by bolo aj tak zrejme celkom výnimočné a dalo by sa riešiť pri daňovom priznaní ako klasický nedoplatok.

Vladimír Skalský

DNI SLOVENSKÉHO ZAHRAŇIČIA V IZRAELI

Od 13. februára sa v Tel Avive a Jeruzaleme, vrátane pamätníka holokaustu Jad Vašem, uskutočnia Dni slovenského zahraničia v Izraeli. Usporiadáva ich Svetové združenie Slovákov v zahraničí pod záštitou veľvyslanca SR v Štáte Izrael, J. E. Milana Dubčeka a s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Svetové združenie začína cyklus svojich Dní slovenského zahraničia práve v Izraeli z niekoľkých dôvo-

SNIMKA: ARCHIV

dov. Je to pochopiteľne aj signál, že komunitu židovských vystaňovalcov zo Slovenska považuje za integrálnu a kultúrne veľmi bohatú súčasť slovenského sveta. Prítom z Izraela dosiaľ nemalo združenie kolektívneho člena, najdôležitejšie organizácie zo všetkých ostatných veľkých komunít v 22 krajinách sa na jeho práci už podieľajú.

Svetové združenie bude na dňoch zastupovať jeho predseda Vladimír Skalský z Česka i 2. podpredseda Dušan Tóth z Kanady, zúčastní sa aj predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Vilma Privarová a riaditeľ Literárneho informačného centra v Bratislave, ako aj autori a redaktori prezentovaných kníh a ďalší výkonní umelci.

Súčasťou oficiálneho otvorenia bude prezentácia poeticko-divadelného pásma Shalom, ktoré pripravili manželka Valéria a Dušan Tóthovci z Toronto. V pásme zaznejú básne židovských autorov zo Slovenska, žijúcich v Izraeli, ale aj v Argentíne, Nemecku, Kanade či na Slovensku, pričom viacerí z nich si 13. februára v Tel Avive prečítajú svoje diela sami.

V pôsobivých priestoroch pamätníka Jad Vašem sa o deň neskôr predstaví kniha Eleny Kovalovej-Kytkovej „Mŕtvi sa dívajú“, venovaná problematike SNP. Vydal ju v minulom roku Slovensko-český klub v Prahe a prezentovať ju budú dcéra autorky, televízna dokumentaristka Kamila Kytková a redaktorka knihy, šéfredaktorka časopisu Slovenské dotyky, Naďa Vokušová.

Nemenej zaujímavá bude iste komplexná prezentácia kníh so židovskou tematikou, ktoré vyšli v uplynulých rokoch na Slovensku i v slovenskom svete. Pripravilo ju Literárne informačné centrum a tituly zasvätené predstaví jeho riaditeľ, popredný literárny teoretik Alexander Hlavoník.

O celom podujatí vznikne vďaka Kamile Kytkovej a Petrovi Žúrkovi aj televízny dokument. Tento rok sa plánujú ešte Dni slovenského zahraničia v Londýne.

(lw)

České úrady zistili koncom minulého roku, že pozostatky významného predstaviteľa slovenských Maďarov Jánosa Esterházyho sú v spoločnom hrobe obetí komunizmu na pražskom cintoríne v Motole. Maďarské ministerstvo zahraničných vecí ocenilo, že české vládne orgány v súlade s prosbou rodiny zosnulého pomohli vypátrať Esterházyho pozostatky. Tento krok prinesie duševný pokoj aspoň pozostalým Jánosa Esterházyho, ktorí teraz už vedľa, kde sa nachádzajú pozostatky tohto významného politika, ktorý zomrel pred vyše 50 rokmi. Pri tejto príležitosti sa zamyslíme nad rozporuplnou Esterházyho osobnosťou očami slovenského historika Stanislava Mičeva.

SNIMKY YRCHIV

János Esterházy bez emócií

STANISLAV MIČEV

Už pri zhromažďovaní materiálov pre tento článok sme natrafili na množstvo protirečení. Slovenský biografický slovník vo svojom druhom zväzku má o tomto politikovi pomerne rozsiahle heslo, ktoré jeho meno uvádza v slovenskom prepise ako Ján Esterházi.

V každom prípade je nesporné, že János Esterházy bol významným politikom medzivojnového a vojnového obdobia, reprezentujúceho záujmy maďarskej menšiny v rámci Československej republiky a potom aj Slovenskej republiky v rokoch 1939 - 1945. Narodil sa 14. marca 1901 vo Veľkom Záluží (okres Nitra). Ako príslušníkovi šľachtickej rodiny sa mu dostalo primeraného vzdelania na gymnáziu a obchodnej akadémii, neskôr začal hospodáriť na rodinnom veľkostatku.

Napojený na Budapešť

Lákala ho politika a patril k tým zástupcom maďarskej menšiny na Slovensku, ktorí sa neuspokojili s usporiadaním Európy po 1. svetovej vojne. Cez rodinné i stavovské prepojenia si čoskoro našiel cestičky k najvyšším politickým kruhom v Budapešti. To ho už v roku 1931 privedlo na čelo Czehszlovákiai Magyar Népközösség Liga - Ligy maďarskej spolupatričnosti v Československu, ktorá pôsobila pri Spoločnosti národov, predchodcovi dnešnej Organizácie Spojených národov. O rok neskôr sa stal predsedom Krajskej kresťanskosocialistickej strany v ČSR. Roku 1935 sa dostal ako poslanec za Košice do parlamentu v Prahe.

Nasledujúci rok, najmä na naliehanie budapeštianskej politickej špičky, došlo na Slovensku k zjednoteniu Esterházyho Krajskej kresťanskosocialistickej strany a Maďarskej národnej strany Andora Jarossa. Vznikla

Zjednotená maďarská národná strana, ktorej predsedom sa stal Jaross a výkonným predsedom Esterházy. Praktický výkon politiky bol teda v jeho rukách. Už rok predtým, hlavne vďaka Esterházymu, podporovali maďarskí poslanci v prezidentských voľbách Edvarda Beneša. Ako uvádza maďarský publicista Pál E. Fehér, ktorý píše aj pre slovenskú tlač, „po zvolení ponúkol Beneš Esterházymu spoluprácu (podľa niektorých prameňov aj ministerské kreslo), čo však gróf odmietol“. Tento jeho postoj je celkom prirodzený, pretože Esterházy mal oveľa bližšie k politickým kruhom v Budapešti ako v Prahe a koniec koncov podobné ponuky odmietali aj slovenskí ľudáci.

Spojenectvo s Hlinkovými ľudákmi

Druhá polovica 30. rokov bola pre politickú špičku na Slovensku prelomovým obdobím. Bolo nevyhnutné rozhodnúť sa, či politicky inklinovať k vízi „novej Európy“, ktorú prezentoval nemecký nacizmus a taliansky fašizmus, alebo sa s takýmito politickými praktikami rozísť aj za cenu dočasnej straty politického vplyvu. Tak sa paradoxne rozchádza ešte v roku 1935 Slovenská ľudová strana v čele s Andrejom Hlinkom so Slovenskou národnou stranou vedenou Martinom Rázusom. Ten sklamaný ľudáckym postojom po spoločných voľbách pochopil, že „slovenský národ nemá nič spoločné“ s týmito novými politickými teóriami. Naopak, maďarské strany na Slovensku sa spojili a prijali túto novú hru, aby nakoniec našli paradoxne spojenca nielen v Konrádovi Henleinovi a jeho Sudetonemeckej strane, ale aj v Andrejovi Hlinkovi. Esterházymu separatistický vývoj v rámci ČSR vyho-

voval a on sám pravidelne o všetkých iniciatívach republiky smerom k Maďarsku vládu v Budapešti aj informoval.

Rozbitie Československa bolo pre Esterházyho šancou na rozparcelovanie Slovenska, a aj keď k nemu nakoniec nedošlo, pôsobenie politickej špičky maďarskej menšiny vo vojnovej Slovenskej republike sa posilnilo. Maďarsko ako jeden z významných spojencov nacistického Nemecka mohlo uskutočniť svoje ciele aspoň čiastočne. Na ich realizácii sa podieľal aj János Esterházy. V krízovom roku 1938 bol jedným z tých, ktorí rokovali s lordom W. Runcimanom pri jeho neslávnej misii. Mnichovský diktát bol ďalším krôčikom, ktorý ho privedol ako súkromnú osobu na rokovania Jozefa Tisa s maďarským ministrom zahraničia K. Kányom, na ktorých sa rozhodovalo o odstúpení južných území Slovenska v prospech Maďarska. V podobnej úlohe potom vystupoval v rámci Viedenskej arbitráže. To, že víťaz Miklós Horthyho, prichádzajúceho do Košíc po uskutočnení rozhodnutí Viedenskej arbitráže, bolo len následným krokom v reťazci rýchlo sa rútiacich politických udalostí.

Tragédia židovských deportácií

Nemožno sa preto čudovať, že vznik slovenského štátu 14. marca 1939 Esterházy privítal aj prostredníctvom rozhlasového prejavu. V období vojnovej Slovenskej republiky plnil niekoľko úloh. Pál E. Fehér o ňom tvrdí, že „po prvé, riadil kultúrne aktivity sedemdesiatštic Maďarov žijúcich vo vtedajšom vojnovom slovenskom štáte a staral sa o ochranu ich menšinových práv. Po druhé, pôsobil ako neformálny sprostredkovateľ

medzi Bratislavou a Budapešťou, ktorý sa nepopierateľne usiloval mierniť surový a netolerantný postup horthyovských vlád voči slovenskej menšine v Maďarsku". Takto to vyzerá priam idyllicky. Treba poznamenať, že J. Esterházy bol jediným maďarským poslancom v slovenskom sneme a po celý čas hájil nielen záujmy maďarskej menšiny na Slovensku, ale aj Maďarska ako takého.

Hodnotenie hlasovania Jánoša Esterházyho o ústavnom zákone č. 68/1942, keď ako jediný poslanec slovenského snemu verejne nehlasoval za tento zákon, ktorý dodatočne právne požehnával deportáciám vtedy už väčšiny židovského obyvateľstva z územia Slovenska, je tiež rozličné.

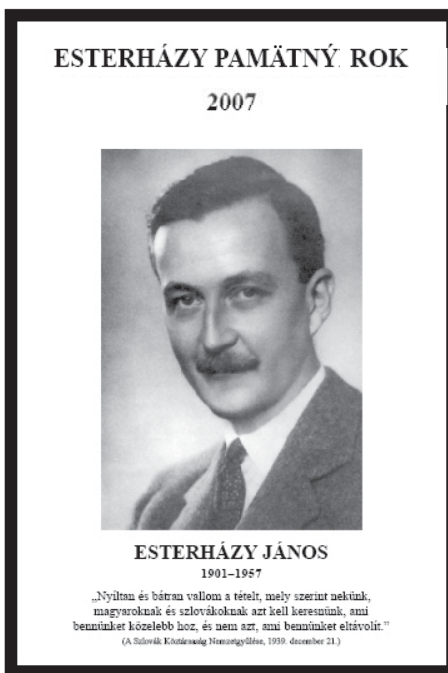
Pál E. Fehér: „V tejto etape jeho životnej púte bolo nepochybne významným a úctyhodným činom, že 15. mája 1945, keď slovenský parlament odhlasoval ústavný zákon 68/1942, ako jediný z poslancov hlasoval proti deportácii Židov.“

Ivan Kamenc: „Hlasovaniu o zákone sa vyhli aj iní poslanci, ale J. Esterházy prejavil jediný osobnú odvahu hlasovať verejne proti zákonu, čo malo prinajmenšom veľký mravný význam.“ Ako protiklad uvádzame aj Kamencovo hodnotenie predsedu snemu Martina Sokola: „Aj on však volil cestu »menšieho zla«, keď snem pod jeho vedením prijal »zmiernený« ústavný zákon o vysťahovaní Židov a zbavení ich štátneho občianstva. Prítom je typické, že sám predseda snemu (spolu s niekoľkými ďalšími poslancami) sa alibisticky vyhol hlasovaniu tým, že počas vlastného aktu hlasovania opustil rokovaciu sieň parlamentu.“

Humanista či antisemita?

Anton Hrnko: „Jediné, čo je známe, je to, že v roku 1942 hlasoval proti ústavnému zákonu o vysťahovaní Židov. Nie je pravda, ako sa občas tvrdí, že hlasoval proti Židovskému kódexu... Postoj J. Esterházyho k ústavnému zákonu o vysťahovaní Židov z mája 1942 však nemôže byť jeho exculpáciou (zbavenie viny) ani z morálneho, ani z vecného hľadiska. Z morálneho preto nie, že nebol motivovaný humanistickým postojom, ale čisto maďarsko-šovinistickým, o čom svedčí jeho list, v ktorom vysvetľuje dôvody svojho hlasovania. A tie vôbec neboli humanistické, a už vôbec nie filosemitské. Z vecného hľadiska nie preto, lebo mnohí poslanci slovenského snemu hlasovaním za tento zákon nechceli dosiahnuť deportácie židovského obyvateľstva zo Slovenska, ale ich zastaviť, a to zrušením Židovského kódexu, na základe ktorého ustanovení organizoval Tuka deportácie Židov (do prijatia ústavného zákona zhruba 45 tisíc). O skutočnom obsahu zákona svedčí najmä to, že hlavný jeho iniciátor - Vojtech Tuka - v záverečnej fáze jeho prijímania stratil oň úplne záujem... Faktom zostáva aj to, že na základe tohto v skutočnosti nehumánneho zákona, sa výrazne zmiernili viaceré ustanovenia Židovského kódexu a v konečnom dôsledku i zastavené deportácie.“

Aj tieto v mnohom si protirečiacie tvrdenia o niečom svedčia. Bolo teda Esterházyho hlasovanie hrdinstvom, alebo len politickým gestom? Esterházy celkom určite nebol v rovnakej pozícii ako Sokol či

niektorí ďalší členovia HSLS, ktorí sa vyhli hlasovaniu. Dá sa tu, samozrejme, aj v ich prípade uvažovať, čo ich k takémuto kroku viedlo. Zo spomienok významného národohospodára a jediného aktívneho účastníka SNP spomedzi poslancov slovenského snemu Petra Zaťka vyplýva, že sa usilovali do zákona vpašovať mnohé zmiernujúce paragrafy a nakoniec sa to aj podarilo. To bol jeden z významných dôvodov, ktoré zavážili pri jeho predkladaní a prijímaní u ľudí, ktorí s deportáciami vnútorne nesúhlasili a snažili sa dosiahnuť optimum v rámci možného. Nakoniec sa teda v sneme rozhodlo o výrazne zmenenom zákone. Esterházy hlasoval proti, niekoľko poslancov okolo Sokola sa hlasovaniu vyholo. To je nesporný fakt. V každom prípade možno absolútne súhlasiť s Hrnkovým tvrdením, „že Esterházy bol aktívnym dejateľom všetkého, čo sa na Slovensku udialo v rokoch 2. svetovej vojny a nesie za to plnú zodpovednosť“.

Zločin a trest

Podľa toho, čo uvádza Pál E. Fehér, po vojne sa Esterházy dostal do rúk Sovietov priamo z pracovne Gustáva Husáka. Sem sa gróf dostavil, aby protestoval proti niektorým bodom Košického vládneho programu, týkajúcich sa najmä kolektívnej viny Maďarov. V jeho dokumente sa znovu hovorilo o revízií Trianonskej mierovej zmluvy, čo bolo, samozrejme, absolútne neprijateľné. Sovieti ho odsúdili na desať rokov a umiestnili v neslávne známych gulagoch. Medzitým ho retribučný súd odsúdil na trest smrti aj na Slovensku. V roku 1949 ho Sovieti vrátili do Bratislavy, kde už riadny súd v podstate potvrdil predchádzajúci rozsudok. V roku 1950 mu rozsudok smrti zmenili na doživotné väzenie. Zomrel 8. marca 1957 vo väznici v Mírove. Napriek tomu, že sa jeho dcéra Alica Malfattiová po novembri 1989 usilovala o jeho rehabilitáciu, dodnes k nej nedošlo a nie je predpoklad, že by sa tak mohlo stať.

János Esterházy bol v medzivojnovom období typickým predstaviteľom panskej politiky. Veril v revíziu mierových zmlúv po 1. svetovej vojne a týmto smerom aj zameriaval svoju politiku. Z jeho vystúpení je zrejmé, že bol antisemitom, podľa všetkého však nie stupencom radikálneho riešenia židovskej otázky v nacistickom duchu. Napriek tomu, že fašizmus mu bol cudzí, politická strana, ktorú viedol, mala jasné fašistické kontúry. Celý čas svojho politického pôsobenia v rokoch 1939-1945 sa pohyboval v takomto politickom prostredí, a to bez rozdielu, či na Slovensku alebo v Maďarsku. Len ťažko sa môže vyhnúť politickej zodpovednosti za udalosti v tomto období. Pál E. Fehér o ňom napísal, že „bol iba gróf“. Možno tu niekde treba hľadať koreny jeho politických postojov úzko spätých s nostalgiou za starými časmi, obhajovaním maďarských záujmov v stredoeurópskom priestore, nevyhnutnou dávkou rakúsko-uhorského antisemitizmu a s tým všetkým spojených chybných krokov, ktoré mali ďalekosiahle následky. Nad výškou trestu za tieto chybné kroky sa dá uvažovať, zodpovednosť však zostáva.

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR		
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Od vzniku Charty 77 uplynulo minulé rok, ako prezrádza už letopočet v názve tohto dokumentu, tridsať rokov. Akcia signatárov, ktorí vyzývali komunistický režim, aby dodržiaval záväzky v oblasti ľudských práv, ktoré sám prijal, ale aj reakcia štátneho a stranického establišmentu, ktorá bola mimoriadne hysterická, spôsobili, že Charta 77 sa stala vlajkovou loďou disentu a všetkých snáh o nastolenie demokracie. Preto je výročie vzniku Charty 77 mimoriadne významné, a niekolo'kokrát sa v roku 2007 aj pripomenulo rôznymi podujatiami. Filozofická fakulta Univerzity Karlovej spolu s Národným múzeom usporiadali vedeckú konferenciu, Ústav súčasných dejín AV ČR vydal trojväzkovú publikáciu Charta 77. Dokumenty 1977-1989 a prezentoval ju veľkolepým spôsobom v pražskom Máneze. Tretím pražským podujatím – d'alsie sa odohrali i v zahraničí – bol slávnostný večer „Charta 77 a Slováci“, ktorý usporiadal 11. decembra v Nostickom paláci, sídle Ministerstva kultúry ČR, Slovensko-český klub.

Charta 77 a Slováci

VLADIMÍR SKALSKÝ

„Slovenských podpisov na Charte 77 bolo síce málo, ale boli medzi prvými. Na mojom podpísanom archu boli najprv podpisy Jána Mlynárika a Dominika Tatarku, skôr, než sa podpísal prvý Čech,“ povedal na podujatí Václav Havel, kľúčová osobnosť Charty 77, neskôr česko-slovenský

Na slávnostnom večere, ktorý usporiadal Slovensko-český klub s podporou Ministerstva kultúry ČR, Hlavného mesta Praha a Metrostavu, vystúpili signatári Charty 77, pamätníci i historici. Na úvod privítal prítomných na pôde svojho rezortu 1. námestník ministra kultúry František

„Veziem sa autobusom do Prahy českou miernou zvlnenou krajinou. Mám nesmiernu radosť z nepochopiteľných príčin, z neznámych podnetov, som nadšený. Hoci si vravím, Slzička, ty trúba od Jericha, prečo si nadšený? Prídeš do Prahy a nevieš, kde prenocuješ, si penzista, máš 65 rokov a hlavne, hlavne si odpísaný ako človek, občan, spisovateľ, ani na slánú vodu si nezarobíš, hoci mohol by, poľahky, ale nesmieš. Akúsi Chartu si podpísal, kádovo smrdíš odjakživa, preto sa tak voláš, Slzička. Tak teda prečo si nadšený, prečo máš radosť, nesmiernu ešte k tomu, ako vravíš...“

Dominik Tatarka: PÍSAČKY pre milovanú Lutáciu

a český prezident. A to bol práve jeden zo zmyslov podujatia, poukazať na prepojenie českého a slovenského disentu i na príčiny, prečo bolo na Slovensku málo signatárov Charty 77, ale o to silnejšie boli iné zložky disentu, napríklad katolícky či ekologický.

Mikeš, potom sa už po piesni Ivana Hoffmana „Sľúbili sme si lásku“ ujala slova moderátorská dvojica, tvorená historikom Ústavu súčasných dejín AV ČR Vojtechom Čelkom a autorom týchto riadkov. Vďaka Vojtechovi Čelkovi zazneli aj celkom neznáme hlásenia slovenských bezpeč-

JIŘINA ŠIKLOVÁ A VILÉM PREČAN

ČESTMÍR CÍSAŘ V ROZHOVORE S BIOLÓGOM MICHALOM GIBODOM

VILÉM PREČAN PREDSTAVUJE TROJZVÁZKOVÉ DIELO CHARTA 77. DOKUMENTY

nostných zložiek o šírení Charty v jednotlivých miestach.

Spomedzi hostí vystúpil ako prvý Václav Havel, ktorý vyjadril veľkú radosť, že sa slovenský podiel na Charte 77 pripomína a zamyslel sa nad charakterom opozície v Česku a na Slovensku. Priпомenul tiež, že jedným z dôvodov, prečo bylo slovenských signatárov menej než českých, bola odlišná situácia na Slovensku. Podpísať Chartu 77 znamenalo ďaleko väčšie riziko než v Česku.

Toto zamyslenie sa veľmi zaujímavým spôsobom dopĺňalo s vystúpením slovenského signatára Mira Kusého, ako aj prečítanými úryvkami z textov už nežijúcich chartistov zo Slovenska Dominika Tatarku a Hany Ponickéj, či textom

Agneše Kalinovej o jej reflexii Charty, ktorú sa napokon po zrelej úvahe neodhodlali po väznení jej manžela podpísať. Premietla sa rozsiahla ukážka z dokumentárneho filmu Kamily Kytkovéj o Dominikovi Tatarovi, kde vystupoval opäť napríklad aj Václav Havel a niektoré z myšlienok vlastne ponad roky potvrdil.

Mimoriadne zaujímavé bolo tiež vystúpenie Vladimíra Hanzela, rodáka z Bratislavy a dlhoročného tajomníka Václava Havla, od disentu až po prezidentskú kanceláriu, i veľmi fundovaný príspevok historika Viléma Prečana, bývalého exilového historika, zakladateľa a prvého riaditeľa Ústavu súčasných dejín AV ČR, medzi vedcami zrejme najlepšieho znalca problematiky Charty 77.

Po piesni Roba Grigorova, známej rovnako ako tá Hoffmanova z námestia na prelome rokov 1989 a 1990, nasledoval retroraut Slovenskej reštaurácie Hotela Paulíny. Nápad bol vlastne inšpirovaný

PRVÝ RAD A ZÁUJEM MÉDIÍ

„chartistickým“ rautom v Mánese, kde sa podával guláš a pivo ako na Hrádečku. V Nostickom paláci sa siahlo po slovenských špecifikách - kapustnici, zabíjačkových špecialitách, pagáčoch a víne.

„Slovenských podpisů v Chartě 77 bylo sice málo, ale byly mezi prvními. Na mém podpisovém archu byly nejprve podpisy Jána Mlynárika a Dominika Tatarky ještě dříve, než se podepsal první Čech.“

Václav Havel, 11. 12. 2007

Charta 77 vznikla na prelome rokov 1976 a 1977 v čase vrcholicej normalizácie. Cieľom signatárov bolo upozorniť na porušovanie ľudských a občianskych práv vo vtedajšom Československu. Neformálne hnutie vznikalo pri súdnom procese s členmi hudobnej skupiny The Plastic People of the Universe. Medzi Vianocami 1976 a Novým rokom 1977 svoje podpisy pod text pripojilo 242 ľudí. Do januára 1990 sa k Charte prihlásilo 1800 signatárov, 25 z nich svoj podpis verejne odvolalo.

MIRO KUSÝ, VÁCLAV HAVEL A NAĎA VOKUŠOVÁ

1. NÁMESTNÍK MINISTRA KULTÚRY FRANTIŠEK MIKEŠ, VLADIMÍR SKALSKÝ A VÁCLAV HAVEL

UTRPENIE

pre metaforu

Keď som začala chodiť do školy, nalepila nám učiteľka na skrinky v šatni obrázky. Každému iný, aby každý vedel, ktorá je jeho. Mne nalepila na skrinku pero, lebo môj otec je spisovateľ. Dostala som hneď prvý deň nálepku a vedela som, čo to znamená. Budem sa musieť učiť naspamäť otcove básničky, budú ma posielat' na recitačné súťaže a ak sa náhodou budeme o otcovi učiť, budú ma z toho skúšať ako prvú. Vedela som to preto, lebo sa to stalo chlapcovi v „Úvodnej rozprávke“ o tom, prečo sa táto kniha volá „Modrá kniha rozprávok“:

ANNA FELDEKOVÁ

*Bol jeden balkón.
Na balkóne stálo dievčatko.
Dievčatko držalo vázu.
A vo váze bol kvet.*

Rozprávka vyšla v časopise, potom v knihe.

A stala sa slávnou. Nazvali ju „neodmysliteľnou súčasťou klasického dedičstva našej spisby pre mládež“. A dali ju do čítaniek. Chlapec začal chodiť do školy a dostal za úlohu naučiť sa rozprávku naspamäť. Ale naučil sa ju zle, a keď odpovedal, povedal:

*Bola jedna váza.
Vo váze bolo dievčatko.
Dievčatko držalo balkón.
A na balkóne bol kvet.*

Hanbi sa, - povedala učiteľka. – Syn takého slávneho spisovateľa, autora „Zelenej knihy rozprávok“, a nevie sa naučiť otcovo dielo! A dala chlapčekovi päťorku.

Učiť sa básničky naspamäť, to ma bavilo. A otcove básničky som mala zo všetkých najradšej. A vždy som mala na pamäti, čo sa stalo tomu chlapcovi z „Modrej knihy rozprávok“ a dávala som si veľký pozor, aby sa to nestalo aj mne. Aj na recitačné súťaže ma posielali, lenže básničky na ne mi vždy vyberal otec a väčšinou mi vybral niečo od Milana Rúfusa.

Aj deti mi určite trochu závideli, keď sme mali v učebnici niečo od otca. V druhej triede sme mali v čítanke „Ako vraví hroch násobilku trochu“:

*... tri krát tri je deväť.
hlad mám ako medveď...*

A mama vždy vedela, že keď povieme „tri krát tri“, znamená to, že môže začať variť.

Keď som sa o veľa rokov neskôr presťahovala do Prahy, dozvedela som sa od kamarátky, že aj české deti mali v čítanke otcovu básničku v slovenčine. Aj ona si kúsok pamätala. Boli to „Záhradnícke zážitky“.

*Ej, ja som rád záhradníčil!
Ej, ja som rad záhrad ničil!*

*Na zelenú planinu
zasadil som slaninu.
Reku – keď sa urodí,
pozvem známych na hody.*

*Namiesto tej slaniny
vyrástla tam tráva.
Na hody nik nechcel ísť.
Jem ju sám.
Veď strava rastlinná je zdravá.*

V čítanke vraj mali vedľa básničky obrázok chlapíka so psom. Ktosi sa učiteľky opýtal, čo to znamená „reku“ a ona mu vysvetlila, že to ten pes sa volá Rek. Tej kamarátke sa to už vtedy zdalo čudné a tak si aj vďaka tomu tú básničku zapamätala.

Otca občas pozývali k nám do školy na besedy. On na ne chodil aj preto, lebo si myslel, že ak na nás nejaká učiteľka „sedí“, keď ho uvidí, tak prestane. Na besedách potom vymýšľal s deťmi nové básničky, ktoré nikto nikdy nezapísal. Deti vykrikovali slová, na ktoré hľadal rýmy a potom deti hľadali rýmy na jeho slová. Po jednej takej besede mi spolužiaci povedali: „A všimla si si, ako učka balí tvojho fotra?“ Ja som si to nevsimla, ale aj tak som bola pyšná, že má oco taký úspech. Tá učka zakrátko zo školy odišla, lebo zvidela otecka úplne iných detí z úplne inej triedy.

Vo štvrtom ročníku na gymnáziu sme mali mladú slovenčinárku. Učila nás asi len pár mesiacov a možno by som na ňu úplne zabudla, keby ma jedného dňa nevyrušila uprostred veľmi dobre rozohratej partie piškvoriek a nevytiahla ma k tabuľi. Keď už som pred tou tabuľou stála, začala sa ma vypytovať: „Vieš mi povedať, kto to boli konkretisti?“ Stála som tam, prezerala som si tváre svojich spolužiakov, ale nikto nevyzeral, že by tušil odpoveď. A nikto nevyzeral, že by ho odpoveď zaujímal. Tá slovenčinárka nebola prísna a ja som sa nikdy nijakej slovenčinárky nebála, ale o konkretistoch som skutočne nikdy predtým nepočula a tak som sa pochopiteľne cítila debilne. Keď sa cítite debilne, niekedy pomáha úprimnosť a tak som povedala: „Na nijakého konkrétneho si nespomínam.“

„No, napríklad Mihalkovič,“ nadrazila. Mohlo mi dôjsť, kam tým mieri, ale nedošlo, pretože som sa uspokojila s tým, že neviem a ďalej som nad konkretistami nerozmýšľala. „Áno, Mihalkovič, máte pravdu,“ zopakovala som mechanicky a dúfala, že mi dovolí sadnúť si naspäť do lavice a dohrať piškvorky. „Alebo Stacho,“ neprestávala otravovať a keď o tom dnes rozmýšľam, nechápem, prečo mi to nedošlo. „Stacho,“ zopakovala som unudene a dúfala, že už zazvoní, alebo tá osoba prestane otravovať dobrovoľne. Lenže vtedy ma zo zvláštneho polospánku, ktorý na mňa prišiel vždy, keď som prekročila prah školy a opustil až po poslednom zvonení, prebrala vetou: „A nepatril tam náhodou aj Feldek?“

Jasný: Mihalkovič, Stacho. To mi fakt mohlo napadnúť. Spomenula som si na Trnavskú skupinu, ale nechápala som, kde zobrala ten odporný názov „koncretisti“. Spýtala som sa na to otca hneď, ako som v ten deň dorazila domov zo školy. Dnes tú odpoveď môžem rovno citovať

z najnovšej knihy „Prekliata Trnavská Skupina“:

„Roku 1957 navrhol redaktor Mladej tvorby Válek štyrom mladým básnikom (mne, Mihalkovičovi, Stachovi a Ondrušovi), aby sme vytvorili skupinu. Časopis nám dal k dispozícii celé 4. číslo ročníka 1958 – s tým, že zachováme aj rubriku Nové hlasy. Našli sme si teda nový hlas, piateho „skupinára“ Rudolfa Slobodu.

Skupina sa pokúsila vystúpiť s programom odideologizovanej poézie – viac než ideológii dôverovala zmyslovej konkrétnosti. (Odtiaľ prezývka konkretisti.) Cenzúra však pochopila, že je to útok na hlavný pilier socialistického realizmu – povinnosť slúžiť ideológii vládnucej strany. Včas to hlásila na ÚV KSS – a ten skupinové číslo zastavil, vyšlo z neho iba torzo.“

Ktosi z mojich spolužiakov potom začul, ako tá slovenčinárka rozpráva iným profkám o tom, ako som nevedela zaradiť svojho otca medzi konkretistov.

Keby otec napísal „Prekliatu Trnavskú skupinu“ aspoň o 12 rokov skôr, mohla by som pred tou tabuľou vyzeráť menej debilne, ale slovenčinárku by tým pripravil o anekdotu.

V skutočnosti mi konkretisti – teda Trnavská skupina – neboli až takí cudzí. Otcova „koncretistická“ „Hra pre tvoje modré oči“ je jedna z mojich najobľúbenejších a pasáž o čiňankách mám už od detstva najradšej a preto si neodpustím ešte malý citát z „Prekliatej Trnavskej skupiny“:

„Utrpenie pre metaforu, z ktorej sa táto báseň zrodila, vytvorilo jej clivé pozadie kdesi na rozhraní radosti, s ktorou tryskal metaforický gejzír, a smútku, že sa to všetko končí dopísaním básne. V tej chvíli som ešte netušil, že Hra pre tvoje modré oči potvrdí princíp „utrpenia pre metaforu“ ešte dokonalejšie – aj svojím ďalším osudom.

... Ty vieš, že
ak si čínske žonglérky
položili na palice
roztočené tanierky,
iste sú to slnečnice.

Čiňanky majú šikmé oči. Vidia šikmý svet. Tam, kde ty vidíš rovinku, ony vidia briežok a môžu sa všade sánkovať. Čiňanky majú zlatú kožu, lebo jedia veľa pomarančov...

Takéto obrazy sa pokladali za ohrozenie vzdelávacieho procesu prebiehajúceho na slovenských školách, navyše

v citovanom texte odhalili aj autorov rasizmus, nezlučiteľný s pokrokovou výchovou slovenskej mládeže. Hra pre tvoje modré oči síce dostala v súťaži tretiu cenu, bola ilustrovaná a vytlačená, no do knižkupectiev sa nedostala. Článok v Predvoji, dokazujúci, aká by to bola neodpustiteľná chyba, keby sa to stalo, som si zato mohol prečítať ako jeden z prvých čitateľov priamo z mokrého obťahu, s ktorým som prišiel do profesionálneho styku vo funkcii pomocného robotníka v tlačiarňi.“

Hoci som nevedela, že je môj otec konkretista, vždy som veľmi rada chodila do jeho pracovne. Bolo to v dome jediné miesto, kde bolo prísne zakázané upratovať.

Na zemi bolo množstvo otvorených aj zatvorených knih, vypísaných fixiek, ostrúhaných aj polámaných ceruziek a to všetko bolo pokryté pokrčenými papiermi – gulami z hárkov formátu A4, na každom bolo čosi napísané. Dnes sa veľká časť neporiadku z otcovej pracovne presunula do počítača – ostali otvorené a zatvorené knihy, zmizli papierové gule. Zákaz stále platí.

Dlho som sa pokúšala presadiť taký zákaz aj vo svojej detskej izbe, ale mama ho nikdy nerespektovala a možno aj preto som sama nikdy nijakú báseň nenapísala.

Raz si ma otec do svojej čarovnej pracovne zavolať a pýtal sa ma, čo si myslím, že je láska. Pamätám si, ako som sa v papierových guľach brodila skoro až po pás, muselo to byť teda veľmi dávno, ale nespomínam si, čo som mu povedala. Viem len, že vtedy vznikla táto báseň, ktorá vyšla v zbierke „Milovanie pred usnutím“ (1986).

ANIČKINA BÁSEŇ O LÁSKE

*Láska je ako kvet,
ktorý rastie na slnku.*

*Slno je tráva toho kvetu,
ktorý rastie na ňom.*

*Láska je ešte ako vták,
ktorý lieťa vo vzduchu
a nevyleti ani nad strom.*

*Láska môže byť aj to,
čo ešte nikto nezažil. ww*

(A to je koniec najťažšej domácej úlohy, akú som nikdy nedostala, až teraz od Slovenských dotykov.)

Vždy, keď do Prahy zavíta niektoré zo slovenských divadelných súborov, je to príležitosť napojiť sa opätovne na dianie v slovenskej kultúre, jednej z jej nie nepodstatných zložiek, akou je divadlo. Ak sa v pražskom Národnom divadle koná tlačová beseda, ako tá nedávna v Divadle Kolowrat pri príležitosti hosťovania baletu SND v Prahe, na ktorú prídu riaditeľka SND Silvia Hroncová, šéf baletu Mário Radačovský a ďalší hostia, dostaví sa pocit radosti zo stretnutia s predstaviteľmi slovenskej kultúry, v tomto prípade manažujúcimi teleso nie menšie ako je Slovenské národné divadlo. Na podobných akciách nám, Slovákom v Čechách, nahráva skutočnosť, že slovenské divadlo je v Prahe tradične prijímané ako umelecký fenomén. Stále je tu prítomné povedomie o rýdzom, autentickom prejave, silných hereckých osobnostiach, individuálnom stvárnení charakterov, vysokej kvalite javiskovej reči v činohre.

Prítomnosť slovenských divadelníkov na českej pôde novinára píšuceho po slovensky posmelí a utvrdí, že je sa o čom rozprávať. Strácam zábrany, formulujem vety tak, ako cítim myšlienku, vôbec ju netreba do ničoho zaobaľovať... Bezprostredný a citovo podfarbený štýl rozprávania Mária Radačovského strhol aj prítomných českých kolegov. Pani Konrádová, sediaci po mojej pravici (strávila aj niekoľko liet v USA), mi cez prestávku povie: „Je to jako závan svēžího vánku.“

BALET WARHOL

Píšuc o slovenskom divadle nebudem – lebo ani nemôžem – zaujímať hodnotiace postoje. Lebo ved túňá v Prahe vidíme vždy iba istú vzorku divadelnej produkcie zo Slovenska, ktorá k hodnotiacim súdom o kvalitách divadla neopravňuje.

Balet, ktorý sme mali možnosť vidieť v Prahe 2. decembra, bol komponovaný ako večer baletných miniatúr („Zmena“, hudba Giacchino Rossini, J. S. Bach, choreografia M. Radačovský, „Keď umrieť znamená žiť“, hudba Arvo Pärt, choreografia Igor Holováč, „Stretnutie s labuťou“, hudba P. I. Čajkovskij, choreografia M. Radačovský, „Bolero“, hudba Maurice Ravel, choreografia M. Radačovský). Každá z miniatúr bola mikropříbehom. Tanečníci nielen tancovali, ale aj hrali – to znamená, že pracovali aj s mimikou tváre, gestami, výrazom. Navyše sme boli svedkami moderného tanca, ktorý nebol chladný, ale vrúcny. Predstavenie potvrdzovalo to, o čom hovoril Mário Radačovský na

MARIO RADAČOVSKÝ

spomínanej tlačovej konferencii. Že slovenský balet súčasnosti je vedený snahou otvoriť sa všetkému, čo vókol nás je, zároveň snahou zatriktívniť tanečné umenie. Mário Radačovský pôsobil dosť dlho v zahraničí (naposledy tancoval ako prvý sólista v Les Grand Ballets Canadiens v Montreale), aby si po návrate domov uvedomil silné stránky baletu SND, ale aj potrebu ísť viacej cestou moderných choreografií, nahrádzať tanečníkov kvalitatívne lepšími. Položili mu otázku, či to nie je tvrdé voči tanečníkom, čo si už toho dosť odtancovali a teraz neprejdú sitom náročných požiadaviek. Je aj nie je. Šéf baletu isto využije potenciál každého tanečníka a svojoľne vyradovanie nie je namieste. Zároveň – ak je z čoho vyberať – musia dostať príležitosť tí najlepší. Mení sa totiž aj štruktúra obecnstva. Predstavenie, ako je napríklad „Warhol“, priťahuje mladých. Nová budova SND umožňuje vo väčšom rozsahu využívanie moderných technológií. 900-miestna sála s javiskom 20 metrov na šírku a so 40-metrovou hĺbkou umožňuje súbor realizovať smelšie zábery. Intenzívna diskusia medzi Operou a Baletom SND vymedzila deľbu orchestra pod jednou strechou (myslím to teraz obrazne – pod jednou strechou SND - Opera a Balet SND v Bratislave hrajú toho času na dvoch miestach). Obidva súbory sú rovnocenní partneri a obidva môžu využívať orchester podľa svojich potrieb. Upustilo sa teda od akejsi konvencie z minulosti, že pre balet môže poslúžiť nie vždy ten najlepší orchester. Reakcie v podobe priaznivých kritik, kritik, zaoberajúcich sa aj hudobným našťudovaním baletných kusov, potvrdili správnosť rozhodnutia.

Snaha pravidelne vycestúvať s Baletom SND do miest a mestečiek po celom Slovensku vyústila do našťudovania takzvaného nízkonákladového predstavenia. Aby mohol súbor cestovať, musí byť vytvorená jeho kompaktná podoba v trochu úspornejšom zložení. Odmenou je pre divákov v mestách, kde neexistujú baletné scény, možnosť vychutnať si krásu baletného predstavenia. Ved' ani dnes nemá každý – napríklad študent strednej školy – hocikedy možnosť vypraviť sa na balet do Bratislavy či do Košíc. A koľkých také predstavenie strhne, ba či aj predurčí ich ďalšiu cestu? To vopred neodhadneme. Asi to postrehneme či zaznamenáme až niekedy v budúcnosti, keď známy baletný majster bude rozprávať o impulzoch, ktoré boli preňho v čase, keď sa rozhodoval, smerodajné.

Jarmila Wankeová

SILVIA HRONCOVÁ

Statutárni mesto České Budějovice pořádá
18. – 24. února 2008

Dny slovenské kultury

v Českých Budějovicích

s podporou Ministerstva kultury ČR
a ve spolupráci se Slovensko-českým klubem Praha

- 18. 2.** 16.00 Zahájení Dnů slovenské kultury
Radniční výstavní síň - Kamil Varga - „Světelný výběr“ - díla fotografa nové slovenské vlny
- 17.00 Jihočeské muzeum - Dorota Sadovská – „Proměnlivé vzdálenosti“ - malba a objekty přední slovenské výtvarnice
- 18.00 Jihočeské muzeum – „Čachtická pani“ – stylová módní show
- 19. 2.** 15.45 Jihočeské muzeum - Historický klub při JČM
- „Z cest po Slovensku“ – beseda s PhDr. Jiřím Chvojkou
16.00 DK Metropol/respirium-Videoprojekce Petera Drmlíka, hudební skupina Slonvrat – představení Nitranského kraje
17.00 Galerie Měsíc ve dne - Setkání jihočeských a slovenských spisovatelů
17.00 Galerie Nahoře - „Fotogravitiv/Gravitácia“ – fotoklub z Levic
19.00 k.c. Bazilika - Robo Kočan - „Možná ano, možná ne“ – výstava fotografií
19.30 Malé divadlo - „Zhasněte lampióny“ – divadelní hra s Tatiánou Vilhelmovou a Mariánem Miezgou
- 20. 2.** 17.00 Hotel Gomel - „Tajemný svět Vladimíra Kaděry“ - výstava obrazů
19.00 Jihočeské divadlo - Divadlo A. Bagara – div. hra: „2 + 2 = 5“
20.00 Modrý dveře – Miloš Železnák Trio
- 21. 2.** 18.30 Malý pivovar - restaurace U zlaté pečeti - Haluškové preteky - kulinařské soutěžení a Dny slovenské kuchyně se slovenskou muzikou
20.00 KD Vltava – Horkýže slíže – koncert populární slovenské skupiny
- 22. 2.** 17.30 ECGH-Zlatý dům evropské kultury – „Vincent Hložník“ – výstava obrazů, výběr z tvorby
19.00 ECGH-Zlatý dům evropské kultury – Marián Varga – varhaní koncert legendy slovenské hudby
19.00 E.ON, div. sál - Commedia Poprad – „Kováči“ - tragikomédie
20.00 c.k. Solnice Hvozd & Longital – dvojkonzert plný prvků šansonu, jazzu, folkloru...
20.00 Blues Club Highway 61 – Bluesweiser – klubový koncert
- 23. 2.** 20.00 DK Metropol – Česko-slovenský radniční bál – hostem skupina DESMOD, cimbálová muzika Skaličan, stepová show, break dance, flamengo, fotoateliér, půlnoční překvapení jižanského temperamentu, česko-slovenská diskotéka ad., hraje orchestr J. Hlavsy

VÝSTAVY

- 1. 2. - 27. 2.**
k.c. Bazilika - Robo Kočan - „Možná ano, možná ne“ – výstava fotografií
- 11. 2. - 14. 3.**
Galerie Watzko – Soňa a Ivan Herenyiovi vystavují sochy, grafiku, pastely, oleje
- 18. 2. - 15. 3.**
Radniční výstavní síň – Kamil Varga – „Světelný výběr“ – fotografie
- 18. 2. - 29. 2.**
Jihočeské muzeum, D+Gallery – Dorota Sadovská - „Proměnlivé vzdálenosti“ - malba a objekty
- 18. 2. - 2. 3.**
ECGH Zlatý dům evropské kultury – „Vincent Hložník“ - obrazy
- 19. 2. - 23. 3.**
Galerie Nahoře – „Fotogravitiv/Gravitácia“ – fotografický klub z Levic
- 20. 2. - 24. 2.**
Hotel Gomel/recepce – „Tajemný svět Vladimíra Kaděry“ - výstava obrazů

DNY SLOVENSKÉHO FILMU - KINO KOTVA

- 2. 2.**
18.00 „Martin Slivka - muž, který sázel stromy“ - dokument, nejlepší slovenský film roku 2006
- 19. 2.**
18.00 „Obchod na korze“ – československý film oceněný Oscarem (1966)

DNY SLOVENSKÉ KUCHYNĚ

- 18. – 24. 2.** Hotel Gomel
18. – 22. 2. Grand Hotel Zvon
18. – 22. 2. Hotel U Solné brány
20. – 22. 2. Masné krámy
Hotel Malý pivovar – se slovenskou muzikou

ČESKÝ ROZHLAS

- po – so** 15.00 -17.00 „Fontána“ - odpolední proud slova a hudby
16. a 23. 2. 19.00 „Kulturní revue“ - ohlasy Dnů slovenské kultury
13., 20., 27. 2. 9.30 „Dámská jízda“ o slovenské gastronomii a se slovenskými módními návrhářkami

SPOLUPOŘADATELÉ:

Velvyslanectví Slovenské republiky v Praze, Nitranský samosprávný kraj, Město Nitra, Katedra UNESCO IRIE UKF v Nitre, Regionální osvětové středisko v Levicích, Slovenský inštitút, Klub slovenských dotyků, D+Gallery Praha, Jihočeské divadlo, k. c. Bazilika, Jihočeské muzeum, Kino Kotva, Galerie Nahoře, Galerie Měsíc ve dne, Galerie Watzko, ECGH-Zlatý dům evropské kultury, Divadelní soubor J. K. Tyl Č. Budějovice, Obec jihočeských spisovatelů, Boutique Mata Hari, Modrý dveře, Hotel Malý pivovar, Hotel Gomel, Grand Hotel Zvon, Hotel U Solné brány

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI:

Český rozhlas České Budějovice, Jižní Čechy, Hitradio Faktor, časopis Slovenské dotyky, časopis Korene, internetový deník Český a slovenský svět

INFO

● **so. 2. 2. o 19.00**
Obecní dům, nám. Republiky 5, Praha 1
3. ČESKO SLOVENSKÝ BAL
Společenské podujatie v rámci pražské plesovej sezóny 2008

● **ne. 3. 2., po. 4. 2., út. 5. 2. o 20.00**
Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
ZHASNĚTE LAMPIONY
Hrajú: Tatiána Vilhelmová a Marián Miezga

● **po. 4. 2. o 17.00**
Galéria SI, Jiřská 16, Praha 1
GRAFKA, FV AVU Banská Bystrica
Výstava grafických prác popredných slovenských autorov - pedagógov
Výstava potrvá do 18. 2.

● **po. 11. 2. o 17.00**
Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1
TV PONDELOK Z BRATISLAVY
Ján Čaják: ZUZKA TURANOVÁ
Baladický príbeh o nerovnom manželstve medzi Slovákmi vo Vojvodine
V hlavnej úlohe: Monika Hilmerová
Réžia: Ľubomír Paulovič

● **út. 12. 2. – st. 13. 2.**
MOYZESOVO KVARTETO V PRAHE
út. 12. 2. o 20.00

Švandovo divadlo na Smíchově, Štefánikova 57, Praha 5
MARIÁN VARGAA MOYZESOVO KVARTETO V PRAHE
Česká premiéra koncertu legendy slovenskej modernej hudby a Moysesovho kvarteta
st. 13. 2. o 18.30
Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1
ILJA ZELJENKA VO FOTOGRAFII
Výstava venovaná životu a dielu významného slovenského hudobného skladateľa
Kurátor: Daman Gruska
st. 13. 2. o 19.00
Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1
MOYZESOVO KVARTETO
Koncert na počtu Iljovi Zeljenkovi k nedožitým 75. narodeninám

● **po. 18. 2. o 18.00**
Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1
XXII. PROJEKČIA CYKLU SLOVENSKÁ LITERATÚRA A FILM
Tánc Šikula: OTEC MA ZDERIE
TAK ČI TAK
Humorne ladený príbeh o chlapcovi, ktorý túži hrať v orchestri aj napriek tomu, že podľa učiteľov nemá hudobný sluch
Hrajú: P. Hološka, S. Štepková, J. Ďurdiaková, K. L. Zachar
Réžia: Otakar Krivánek

Projekcia k nedožitému 90. výročí narodenia K. L. Zachara

● **po. 18. 2. o 20.00**
Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
SHIRLEY VALENTINE (monodráma)
Hrá: Zuzana Kronerová

● **st. 20. 2. o 16.00**
Galéria SI, Jiřská 16, Praha 1
Palác Kinských, Staroměstské nám. 12, Praha 1
IGNÁC BIZMAYER
Reprezentatívna výstava svetoznámeho slovenského umelca

● **št. 21. 2. o 21.00**
Blues sklep, Liliova 10, Praha 1
Bluesweiser – on the road 2008
Koncert slovenskej bluesovej formácie

● **pi. 22. 2. o 10.00**
Modrá sála SI
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Od ľudovej slovesnosti po súčasnú modernu
Cyklický literárny program pre stredoškolskú mládež spojený s prednáškou, ukážkami z diel a besedou

● **pi. 22. 2. – ne. 24. 2.**
Divadlo Minor, Vodičkova 6, Praha 1

PREHLIADKA SÓLOVEJ TVORBY PRE DETI
6. ročník festivalu
so. 23. 2. o 15.00
Teatro Neline, Bratislava - POSTRAH SAMKO
Scenár, réžia a účinkuje: Petronela Dušová

● **po. 25. 2. o 18.00**
Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1
Jozef Šuhajda, Ľuboš Jurík:
SLOVENSKÝ BIGBIT
Pražský krst knihy o histórii slovenskej modernej hudby – knižná podoba TV seriálu režiséra Dušana Rapoša
o 19.00 PAVOL HAMMEL a RADIM HLADÍK: DEJA VUE
Koncert dvoch legend slovenského a českého bigbitu spojený s krstom ich nového spoločného CD Deja vu

● **st. 27. 2. o 14.00**
Modrá sála SI, Jiřská 16, Praha 1
ROZPRAVAJME SI ROZPRAVKU
Cyklický výchovno-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávke krajiny
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spoluosporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotyků)

Česi a Slováci na jednom javisku

Slovenské divadlo sa už v Prahe vyložene zabývalo – prehliadky rôznych slovenských scén usporadúva hneď niekoľko divadiel, od Kalichu po Národné divadlo. Svoj festival majú i Mestské divadlá pražské, ktoré ho na scéne Rokoka predstavili od 25. do 27. januára.

Najzaujímavejším titulom s príchutou experimentu bola talianska tragikomédia Maria Geladriho „Zlomka“, v ktorej spojili sily českí a slovenskí herci. Nešlo však o koprodukcii, ale o dve rôzne inscenácie, prepojené menom režiséra

SNIMKY: ARCHIV

Petra Gábora. Ten „Zlomka“, popisujúcu neľahký vzťah matky so synom, naštudoval v Prahe s Jitkou Smutnou, i v Bratislave so Zuzanou Kronerovou. Českí a slovenskí herci sa na javisku pred divákmi premiešali bez jedinej spoločnej skúšky...

Neobvyklé stretnutie pripravilo i Divadlo Alexandra Duchoviča z Prešova, jediné národnostné divadlo, hrajúce v Európe v rusinskom jazyku. Priviezlo inscenáciu „Život na mieru“ dramatika a súčasného režiséra Miloša Karásk. Program doplnili ešte dve komédie

– „I ako Ina“ Andreasa Sautera a Bernharda Studlara v podaní nitrianskeho divadla a „Zabudni na Hollywood“ od Mira Gavrana, ktorú predstavilo martin-ské divadlo.

(kol)

fejton

Takmer každý mladý človek robil počas štúdií často nadbytočnú prácu, aby nemusel robiť tú, ktorú musel. Medzi takéto činnosti nepochybne patrí aj vypracúvanie ťahákov. Sú pravda ľudia, ktorí vyštudovali bez jediného ťaháku. Poznám takých. Tvrdia to o sebe buď zo zásady, alebo aby sa urobili krajšími. Niektorým to aj verím – ale poväčšinou sú to ľudia úplne bez fantázie. Prišla skúška, tak vzali knihu a naučili sa. Nie tak my ostatní, študenti s bohatou fantáziou a neuveriteľnou fyzickou zručnosťou. Lebo to oboje ste museli mať, aby ste vymysleli dokonalý ťahák. Vysokoškolskí profesori totiž boli poväčšinou už skúsení a vytrénovaní v odhaľovaní ťahákov akéhokoľvek druhu. Niektorí tým boli vyložene povestní. Len zopár sa dalo ľahko oblafnúť. Dejiny žurnalistiky nás napríklad učila pani

Ťaháky

profesorka, ktorá bola trpaslica a ešte k tomu s hrbom. Sama takto postihnutá bola veľmi pozorná k akýmkoľvek zdravotným problémom svojich študentov. Ak niekomu zostalo nevoľno uprostred skúšky, poslala ho na pár minút nadýchať sa čerstvého vzduchu. A že nám teda bolo nevoľno často! Druhá finta, ktorá na ňu zaberala, bola tá klasická. Nech sme si vytiahli otázku akúkoľvek, vždy sme nejakou obkľukou dospeli k ruskému literárnemu kritikovi, publicistovi a filozofovi zo začiatku 19. storočia V. G. Belinskému, ktorého pani profesorka doslova zbožňovala. Niekedy to bolo neuveriteľné orátorské umenie dopracovať sa k nemu z naprosto nesúvisiacej témy, ale zato jeho život a dielo sme tým pádom ovládali dokonalo...

Ale späť k ťahákam. Dnes z pohľadu skúseného človeka naozaj nevychádzam z údivu, čo všetko sme boli schopní podniknúť, koľko času nám to zabralo, úporného rozmýšľania a radenia sa s kolegami. Vziať knihu a naučiť sa bolo naozaj asi omnoho prostiejšie. Ale nemyslite si, že ste sa vlastne takýmto spôsobom danú látku nenaučili. Kým ste napríklad miniatúrnym písmom vypracovali svoje ťaháky, nota bene sa ich potom ešte učili po sebe čítať, tak ste ich vlastne už ani nepotrebovali. Išlo len o akúsi istotu! Nebol však až taký problém ťaháky vypracovať, väčší ich bolo ukryť na vlastnom tele. Spolužiačka, dnes šéfkka jedného významného periodika, takže ju nemôžem menovať, vymyslela systém domyselných vrecúšok, ktoré sme si našivali zvnútra na svetle či saká, a v ktorých boli ťaháky roztriedené podľa tém či čísel otázok, kvôli rýchlej orientácii a úspore

času, keďže pochopiteľne ťahák bolo treba vybrať v zlomku sekundy. Niektorí ďalší zasa vymysleli teóriu, že je nezmyselné robiť malinké ťaháky, ktoré potom treba celý čas skrývať a ešte aj prepisovať a začal vytvárať ťaháky rovno na veľký papier, na akom sme si robili prípravu a ten v príhodnej chvíli vymenil za pôvodný čistý. To už však chcelo, pochopiteľne, viac šikovnosti.

Spomínam si zo svojich vysokoškolských štúdií na dve pekné príhody s ťahákmi, ktoré som zažila na vlastné oči. Prvá bola komplikovaná tým, že išlo o požičkané ťaháky. Jeden z frajerov, ktorí si mysleli, že sa stačí len učiť, tesne pred skúškou spanikáril a skoro prosil na kolenách svojho spolužiaka vybaveného pekne spracovanými ťahákmi, aby mu ich požičal. Ten napokon súhlasil s podmienkou, že mu ich musí nejakú hneď dopraviť nazad, lebo aj on bude za chvíľu na rade. Dohodli sa, že ich strčí do jednej z tašiek, ktoré sme museli odkladať na lavicu pri vchode, a potom ju jednoducho vezme a príde. Keďže dotyčný žiadnu tašku nemal, bolo dohodorené, že ju strčí do hocktorej inej, vynesie a potom vráti majiteľovi. Aj sa tak stalo. Teda skoro. Otázky sa mu podarilo zodpovedať a po oznámkovaní sa akože balil a do prvej tašky strčil svoju prípravu aj s ťahákmi. Pozdravil slušne a odchádzal. „Kam idete s tou taškou?“ obrátila sa na neho profesorka filozofie so vskutku filozofickou otázkou. „Nooo, von...“ zmätene zakotkál. „A prečo odnášate moju tašku?!“ uzemnila ho. Stál akoby do neho udrul hrom a v celej miestnosti by ste počuli spadnúť špendlík. „To nie je moja taška?“ ešte skúsil zachrániť situáciu naprosto dezorientovaný. „Nie, to je moja taška!“ už doslova zahrmla profesorka. No, čo dodať? Odišiel bez tašky a čo si musel vypočuť od spolužiaka, ktorý mu ťaháky požičal, nebudem ani reprodukovávať.

Druhá príhoda mala úplne iný priebeh. To iný spolužiak pokojne prišiel na skúšku, sadol si a začal sa pripravovať. Nervózný profesor behal po učebni, až sa zrazu víťazoslávne zastavil za jeho chrbtom. „Áááá, mladý muž, vy máte v lavici ťaháky. Môžete sa vziať a odísť, ste vyhodený zo skúšky!“ Spolužiak zbledol a vydesene sa pozrel do lavice. Vskutku tam nejaké ťaháky ležali, zrejme ich tam nechal niekto z predchádzajúcich skúšaných. „Aaa...le, to nie sú moje ťaháky,“ zakotkál. „To by mohol povedať každý!“ trval na svojom profesor. „Sú vo vašej lavici a ja vás vyhadzujem!“ Spolužiak darmo presviedčal, darmo prisahal, dušoval sa, predvádzal dôkazy v podobe úplne iného písma, profesor zostával neoblomný. Náš kamarát sa napokon dožral. „Ja mám svoje ťaháky tu!“ skríkol do prekvapenej tváre profesora a roztvoril sako. Na jeho oboch vnútorných stranách sme uvideli starostlivo špendlíkmi popripínané desiatky husto popísaných papierikov. Profesor sa rozosmial a spolužiak skúšku predsa len urobil... I keď bez ťahákov.

Nada Vokušová

Turisti môžu štátnu hranicu prekračovať na ktoromkoľvek mieste iba v prvom a druhom stupni ochrany. Na územiach s tretím a vyšším stupňom musia dodržiavať zákon o ochrane prírody. „Turisti aj lyžiar sa môžu pohybovať len po oficiálnych chodníkoch a pokiaľ by prekročili hranicu na inom mieste, porušia zákon,“ hovorí riaditeľ CHKO Horná Orava Róbert Trnka.

Bežkárov zavracať nemuseli

Také problémy ako ochranári v Českom NP Šumava, na Kysuciach zatiaľ riešiť nemuseli. Strážnici tam v prvých dňoch po vstupe krajiny do Schengenu zastavili desiatky bežkárov, ktorí sa na lyžiach snažili prejsť do susedného Bavorska mimo označených trás. „Tvrdili, že v Schengene môžu jazdiť cez hranicu kdekoľvek,“ povedal hovorca parku Radovan Holub.

Hovorca ministerstva životného prostredia Peter Višváder povedal, že pri pohybe v chránených územiach sa treba riadiť informačnými tabuľami, ktoré sú na ich hraniciach. „Uvádza sa na nich kategória chráneného územia, čiže stupeň ochrany, môžu na nej byť aj piktogramy, ako zákaz chodenia mimo turistických chodníkov.“

Na hranici chýbajú tabule

Višváder upozorňuje, že tieto informácie zatiaľ nemusia mať návštevníci našich chránených území zo susedných štátov. „Tam, kde hranica chráneného územia kopíruje štátnu hranicu a nevedú tadiaľ turistické chodníky, môže nastať problém zo strany susedného štátu, keďže táto časť chráneného územia nie je označená,“ hovorí. Taká situácia je napríklad na Orave, kde územie na poľskej strane nie je chránené.

„V takýchto územiach sa môžu pri vyššej návštevnosti zhoršiť podmienky, napríklad vyrušiť hniezdiace vtáctvo, ktoré malo doteraz v prihraničnom území väčší pokoj.“ Ministerstvo chce situáciu riešiť „dôsledným označením chránených území aj pozdĺž štátnej hranice a poskytovaním informácií susediacim regiónom o chránených územiach a podmienkach ochrany v nich“.

Z poľskej strany do Tatranského národného parku vedie mnoho turistických chodníkov, ktoré na našom území nepokračujú. „Musíme ich označiť, aby sa ľudia nerozpýtali v niektorom z vysoko chránených území. Dobudovať takéto chodníky určite bude naša snaha,“ hovorí riaditeľ parku Pavol Majko.

Hranice sa nemôžu prekračovať všade

MICHAL PIŠKO

Slovensko je už takmer niekoľko týždňov súčasťou schengenského priestoru, prechádzať do susedného štátu však nemožno kdekoľvek. Na rozsiahlych územiach za prekročenie hranice hrozí pokuta. Ide o chránené územia, kde platí tretí, štvrtý a najvyšší piaty stupeň ochrany prírody, teda časti chránených krajinných oblastí a celé územia národných parkov.

Vlaky čakajú v pohraničí aj naďalej

Na rozdiel od autobusov či áut, niektoré vlaky hranicami neprechádzajú plynulo ani po vstupe Slovenska do Schengenu. Pasové kontroly, okrem hranice s Ukrajinou, sa skončili aj na železničných vlakoch napriek tomu na hraniciach čakajú. Mnohé musia v pohraničnej stanici zastavovať, pretože menia rušeň. Strieda sa aj vlaková čata, nastupujú zamestnanci železníc štátu, do ktorého vlak vchádza.

Výnimkou je Česko. „Naše rušne aj zamestnanci jazdia do Prahy a českí železničiarci až do Košíc,“ povedal hovorca Železničnej spoločnosti Miloš Čikovský. „Inde aj napriek tomu, že sme vstúpili do Schengenu, technologické bariéry ostali.“

Na východnom Slovensku napríklad rušne napája jednosmerný prúd, v Maďarsku striedavý. Všetky rušne sa musia meniť aj na hraniciach s Poľskom a v InterCity vlakoch do a z Rakúska. Železničiarci tiež majú problém s jazykovou bariérou a odlišnými predpismi.

Prejazd hraníc sa však podľa Čikovského napriek tomu zrýchlil. „V pohraničných stanicach vlaky pred vstupom do Schengenu v priemere stáli 4 až 7 minút. Bez kontrol sa tento čas priemerne skrátil o 2 až 3 minúty.“

Technologické bariéry chcú železnice postupne odstraňovať. „Treba začať u výrobcov, aby rušne mohli jazdiť po celej Európe. Zladíť technológie musia železnice a treba vyškoliť aj personál vrátane jazykových zdatností.“ Dĺžku procesu odhadol na desaťročie. Angličtinu sa už začali učiť aj železniční policajti. „Spolupracujeme s policajnými zložkami susedných krajín pri výmene informácií, naši príslušníci musia vedieť s kolegami komunikovať,“ povedal hovorca Železničnej polície Jozef Búranský.

Pohraničné stanice, kde prebiehali pasové kontroly, spoločnosť zatiaľ rušiť neplánuje. „Sú to stanice ako Kúty, Čadca alebo Štúrovo, kde nám aj pre prístup na regionálne trate záleží, aby tam vlaky stávali naďalej,“ povedal Čikovský. Výnimkou má byť len stanica v moravskej obci Horní Lideč, v ktorej zastavujú vlaky z Česka do Púchova a späť. „To je už však záležitosť českej strany.“

Kým sa režim na železničných príchodoch s Českom, Rakúskom, Maďarskom a Poľskom zvoľnil, na ukrajinskej hranici je prísnejší. Pasové a colné kontroly sa už nevykonávajú na stanicach v Čiernej nad Tisou, ale priamo na hranici. „Orgány štátnej správy tu kontrolujú všetky vlaky, čo niekedy trvá aj hodinu,“ hovorí Čikovský. „Kto nespĺňa podmienky, vysadia ho na ukrajinskom

území.“ Colníci na hraniciach prestali kontrolovať ešte v roku 2004, po vstupe Slovenska do Európskej únie.

Tatrami až v júni

Prejsť národným parkom do Poľska a späť sa bude dať až v turistickéj sezóne. Pred vstupom Slovenska do schengenského priestoru sa v Tatranskom národnom parku dala prekročiť hranica s Poľskom iba na jednom mieste, na oficiálnom príchode na vrchole Rysov.

Po novom sa do Poľska bude dať prejsť zhruba pätnástimi turistickými chodníkmi, ale až od 15. júna, keď sa na slovenskej strane Tatranského národného parku skončí sezónna uzávera. Trvá od novembra do polovice júna.

„Turisti dovtedy nemôžu do národného parku vstupovať, a teda v ňom ani prekračovať štátnu hranicu,“ vysvetľuje riaditeľ TANAPu Pavol Majko. Park je v zime zavretý pre hrozbu lavín, uzávera má tiež chrániť zvieratá a rastliny. „Ľudia, ktorí zákaz nerešpektujú, neriskujú iba zdravie, ale vyrušujú napríklad aj kamziky. Tie musia pri úteku v strese vydať veľa energie, čo ich môže oslabiť tak, že neprežijú zimu.“

Strážcovia môžu ľuďom, ktorí zákaz porušia, dať pokutu najviac dvetisíc korún. Hranicu by nemali prekračovať ani turisti z Poľska. „Na turistických chodníkoch na hranici sú informačné tabule o uzávere v angličtine aj poľštine. Ak návštevník z poľskej strany prejde hranicu, nebude sa môcť vyhovárať.“ V sezóne očakáva Pavol Majko na našej strane Tatier viac turistov z Poľska. „Hustota, ktorá doteraz bola na poľskej strane, sa rozptýli po celých Tatrách.“

Väčšina trás, ktorými sa po novom v lete a na jeseň bude dať prechádzať do Poľska, je v Západných Tatrách – napríklad na Kasprovom vrchu, v Tománovskom, Gáborovom a Bystrom sedle, na Hrubom vrchu alebo Lúčnej.

Literárne kluby na Slovensku

V súčasnosti výraznou mierou formujú literárny život nastupujúcej generácie mladých autorov literárne kluby. Stali sa takmer jedinou šancou pre začínajúcich autorov, priestorom na publikovanie či tvorivý rozvoj. Predstavujú veľmi slušný ľudský, kultúrny a umelecký potenciál. Ich činnosť je rôznorodá, od stretávaní sa priateľov literatúry, cez literárne workshopy, organizáciu literárnych podujatí, literárnych súťaží, vydavateľskú činnosť, spoluprácu s inými kultúrnymi spolkami.

Avšak napriek tomu, že sa usilujú spolupracovať aj so všetkými organizáciami a zložkami štátnej a verejnej správy, s inštitúciami, spolkami a spoločenskými skupinami, literárne kluby sú akosi v kultúre zabudnuté, prehliadané až ignorované.

A tak skupina najaktívnejších členov z literárnych klubov pod vedením Janka Čigera z Mädokýša zvolala koncom septembra tohto roku do Dolného Kubína v rámci Hviezdoslavovho Kubína stretnutie literárnych klubov. Na stretnutí sa zúčastnili zástupcovia sedemnástich literárnych klubov a vytvorili Združenie literárnych klubov Slovenska. Zásadným výstupom z celého podujatia je Memorandum literárnych klubov Slovenska.

Krátko z histórie literárnych klubov

V osemdesiatych rokoch, vo vtedajšom týždenníku *Nové slovo*, už niekoľko rokov vychádzala literárna príloha *Nové slovo mladých*, ktorá aspoň v oklieštenej podobe nahradzovala publikačný priestor po *Mladej tvorbe* - mesačníku pre mladú literatúru, zakázanej v čase „normalizácie“. Príloha veľmi významne ovplyvňovala, doslova formovala vtedajšiu najmladšiu slovenskú literatúru. Redakcia *Nového slova*, najskôr sama, neskôr v spolupráci s vtedajším Zväzom slovenských spisovateľov, začala organizovať jedno až niekoľkodňové stretnutia svojich prispievateľov. Popri spomínaných stretnutiach sa bratislavskí mladí autori začali pod vedením básnika Vojtecha Kondróta stretávať aj v literárnom klube. Potreba výraznejšieho oživenia literárneho života, podmienená týmto príkladom, sa takmer okamžite prejavila aj v iných mestách, čo podnietilo vznik ďalších literárnych klubov. Viacerí zástancovia samotárskeho spôsobu vývinu mladého literárneho talentu, dokonca nazvali „klubomániou“.

Za takýchto podmienok vzniká 11. apríla 1981 pri vtedajšom Okresnom osvetovom stredisku jeden z najstarších, doteraz fungujúci literárny klub - Literárny klub mladých autorov, dnešný Spišský literárny klub. Vznikajú kluby po celom Slovensku, málokto zotrvávajú až do deväťdesiatych rokov, významné boli v Prešove, Košiciach či Banskej Bystrici.

Mnoho debutujúcich autorov z nastupujúcej generácie vychádza priamo z klubov. V deväťdesiatych rokoch prestáva podpora vyšších štátnych orgánov, avšak literárne kluby stále ostávajú pod krídlami knižnic a osvetových stredísk. Stávajú sa súčasťou

Preambula Memoranda Združenia literárnych klubov Slovenska: Literárne kluby sú živou silou literárneho diania, jeho pevnou a tradičnou zložkou, čo dokazujú i tieto aktivity; stretnutia autorov, podpora začínajúcich autorov, verejná prezentácia tvorby, tvorivé dielne a stretnutia s renomovanými autormi pre verejnosť i školy, hudobno-výtvarné presahy, vysoká úspešnosť v celoslovenských i zahraničných literárnych súťažiach, publikačná a edičná činnosť (literárna revue *Mädokýš*, *LITER*, *Žiarelkoviny*, *Silans*, *almanachy a zborníky*), organizovanie literárnych súťaží (*Janko Hraško ešte žije*, *Ihnatove Hanušovce...*), organizovanie literárnych festivalov (*Trnavské literárne slávnosti*, *Hviezdoslavov klubín*, *Literárne pódium a Poézia v uliciach Martin*, *ArtBus Nitra*, *MAPOJ – Martinská poetická jeseň a iné*). Na stretnutí v Dolnom Kubíne 28.–30. septembra 2007 pri príležitosti 53. ročníka Hviezdoslavovho Kubína sa zástupcovia literárnych klubov dohodli vytvoriť Združenie literárnych klubov Slovenska.

Literatúra žije!

MATHEJ THOMKA

TTKLUB A MÄDOKÝŠ

činnosti týchto inštitúcií, ktoré im síce naďalej poskytujú priestor, ale paradoxne eliminujú až obmedzujú činnosť. Literárne kluby sa obmedzujú na čítanie svojich prác, príležitostné vystúpenia k Vianociam či k Mesiacu knihy. Mladým autorom často chýba odborná pomoc, v literárnych kluboch často neexistuje odborná rada a pomoc. Z výnimiek treba určite spomenúť opäť Vojta Kondróta, ktorý mladú tvorbu všemožne podporoval.

Rok 1997 bol veľmi plodným pre vznik či obnovenie mnohých literárnych klubov, najmä pri mestských knižniciach. Na celoslovenských literárnych súťažiach sa výrazne presadzujú členovia Spišského literárneho klubu a jeho členovia, napríklad Janko Petrik a Peter Karpinský sa neskôr stávajú aj porotcami na literárnych súťažiach.

S novým tisícročím prichádza aj nová vlna literárnych klubov. Toľko môj, možno trochu skreslený pohľad na literárne kluby v minulých desaťročiach. Sám sa totiž v literárno-klubovom živote pohybujem až od roku 1999.

Život literárnych klubov v dvadsiatom prvom storočí

Každý literárny klub má svoj vlastný život, mohol by sa prezentovať množstvom zborníkov, samizdatových či oficiálne vydaných kníh, verejných prezentácií či čítačiek. Mnohé kluby sa môžu pochváliť odborným patrónom či poradcom pri tvorbe. Je to väčšinou „renomovaný“ spisovateľ, ktorý má za sebou niekoľko vydaných kníh. Často sa však stáva, že ak on sám nezvyšiel z klubového života, jeho práca s klubom sa obmedzí na dve-tročné stretnutia s mladými autormi či v lepšom prípade viac-menej pravidelný rozbor prác. Úroveň tvorby v klube je často ovplyvnená (vo väčšine prípadov pozitívne) touto osobou. Odborná rada by totiž mala byť najdôležitejšou edukačnou funkciou literárnych klubov, často dokonca až supľujúcou školu.

Bohužiaľ, niektoré literárne kluby sa obmedzili na jeden druh činnosti, a to sú vnútroklubové čítačky

vlastnej tvorby. Prečo bohužiaľ? V kluboch totiž často chýba spätná väzba na tvorbu prezentujúceho a skôr alebo neskôr na čítačkách sa začnú prezentovať najmä grafomani a odvážnejší autori. Začínajúci autor však potrebuje omnoho viac. Poradiť, usmerniť, potrebuje pomôcť nájsť cestičku ako tvoriť, aby sa dostal z dogmy tvorenia, ktorú mu predostrela škola v podobe poézie štúrovcov. Literárny klub by mal vybrať pre začínajúceho autora vhodné literárne súťaže, kde by porovnal svoju tvorbu s tvorbou iných seberovných autorov.

Slovenské literárne kluby sú nielen vďaka spojitosti s inštitúciami, kde sídlia, pomerne aktívne. Viaceré sú neoddeliteľnou súčasťou väčších literárnych akcií. Žilinský literárny klub spolupracuje na Žilinskom literárnom festivale, Literárny klub Duria z Martina organizuje medzinárodné stretávanie literárnych klubov Martinská poetická jeseň, s Literárnym klubom pri knižnici GFB v Liptovskom Mikuláši, ktorý vedie Anka Ondrejková, sa zas viaže súťaž Krídla Ivana Laučika, rovnako ako s Halikklubom v Hanušovciach nad Topľou Ihnatove Hanušovce. Literárny klub Fontána z Dolného Kubína je spoluorganizátorom akcií na Hviezdoslavovom Kubíne, Literárny klub Oáza z Čadce zas

V súvislosti s tým, že sa členovia klubu, Ján Petrik a Peter Karpinský, stali členmi poroty literárnej súťaže Múza a lektormi jej Letnej školy poézie a prózy, ale aj ďalších súťaží, klub začalo navštevovať viacero úspešných účastníkov týchto súťaží. Doterajší „spišský“ územný záber klubu sa teda rozšíril na ďalšie časti Slovenska.

Posilňuje sa kontakt klubu s ďalšími autormi regiónu prostredníctvom literárnej prílohy „Literárne kroky“. Tá od roku 2000 vychádza ako príloha Spišského a Tatranského denníka, neskôr, až do konca roku 2002 ako príloha všetkých denníkov skupiny Korzár.

V rokoch 2003 a 2004 sa prílohu ešte darilo udržať ako polhodinovú reláciu v košickom štúdiu SRo. Klub v týchto rokoch pociťuje príliv tretej vlny výrazných talentov, ku ktorým nesporne patrili či dodnes patria Ľuboslava Štofková a Zuzana Fabianová zo Štrby, Milan Ladyka z Michaloviec, Ivan Szabó z Veľkých Kapušian, Pavol Garan z Dobšinej, Katarína Tomková z Rimavskej Soboty, Andrea Ondo-Eštoková z Bracoviec, Katarína Smiková, ale najmä Radoslav Tomáš, obaja z Popradu.

Dňa 28. júna 2005 boli obnovené a sprístupnené webové stránky klubu, ktoré slúžia na prezentáciu

sa usiluje nadväzovať dialóg s osobnosťami kultúrnej sféry trnavského regiónu a tiež spolupracovať s významnými slovenskými autormi.

Medzi najvýznamnejšie aktivity trnavského klubu patrí prezentácia pôvodnej tvorby členov a diskusia o nej, ale taktiež organizovanie stretnutí s autoritami slovenského literárneho života či medziklubové stretnutie Trnavské literárne slávnosti. Programovo spolupracuje s ďalšími literárnymi klubmi na Slovensku, taktiež s literárnymi časopismi či knižnicou J. Fándlyho v Trnave a Trnavskou univerzitou. V súčasnej podobe funguje klub pod vedením Andreja Šeligu, učiteľa na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity. Pravidelné stretnutia klubu počas semestra bývajú každý týždeň. Od 1. 1. 2005 funguje Trnavský literárny klub ako občianske združenie a to najmä z dôvodu možnosti uchádzať sa o rôzne granty, či inú podporu z verejných, prípadne komunálnych a súkromných zdrojov - granty, sponzorovanie, príspevok z dane a podobne.

Klubové prostredie si však naďalej zachováva neformálny ráz a charakter otvoreného priestoru pre všetkých záujemcov o stretnutie sa s mladou literatúrou a o otvorenú literárnu komunikáciu. Jeho najväčšia výhoda oproti iným klubom je v tom, že klubové stretnutia sú prakticky

POLETAVY

CHOPOJSKÉ POETICKÉ JARO

spolupracuje na mnohých súťažiach organizovaných Kysuckou knižnicou. Literárny klub Generácia z Petržalky sa viaže už niekoľko rokov k Bibliotéke. Umelecký klub LeopArt zas spája literatúru s ďalšími umeleckými smermi, či už výtvarnými alebo hudobnými.

A takto by sa dali rôzne aktivity vymenovávať dlhšiu dobu. Na mnohých akciách členovia jednotlivých klubov navzájom spolupracujú, či ich podporujú. Ako príklad rôznych činností klubov som vybral tri kluby z rozdielnymi charakteristikami, ale napriek tomu spejúce k rovnakému cieľu - podpore mladej literatúry.

Spišský literárny klub

V apríli 2001 oslávil klub 20. výročie svojej existencie. Činnosť klubu bola pri tejto príležitosti ocenená Poctou generálneho riaditeľa Národného osvetového centra „za vytváranie podmienok pre rozvoj talentu jednotlivých individualít“ a ocenením prednostu Krajského úradu v Košiciach „za podiel na tvorbe a rozvoji miestnej kultúry, osvetu a záujmov umeleckej činnosti v Košickom kraji“.

tvorby klubu. V decembri 2005 vo Vydavateľstve SSS svojou zbierkou poézie „Chlapec“ debutoval Rado Tomáš a jeho poézia bola ocenená Cenou Ivana Krasku. V roku 2006 v tom istom vydavateľstve vydal svoju ďalšiu zbierku poviedok s názvom „Praskanie dreva“ Milan Čarňanský.

Najväčší prínos tohto klubu je vo vysokej odbornej pomoci výrazným mladým talentom z takmer celej oblasti východného Slovenska a pravidelné dvojmesačné stretnutia klubu spojené s rozborom prác. O úspešnosti práce svedčí množstvo individuálnych úspechov na literárnych súťažiach, v poslednom čase najmä v poézii. Klub Odborne vedie Janko Petrik a Peter Karpinský s výraznou podporou mladších úspešných autorov.

Trnavský literárny klub

Ich vlastnými slovami - funguje ako otvorený priestor pre všetkých, ktorí v literatúre hľadajú prostriedok seba-vyjadrenia a komunikácie. Existuje ako skupina mladých ľudí, prevažne poslucháčov trnavských univerzít, pričom

každý týždeň. Predovšetkým sa prezentuje nová tvorba a hovorí sa o nej. Každý môže povedať kritické výhrady a každý môže dostať rovnaký priestor. Klub nemá stále sídlo, stretnutia prebiehajú v rôznych priestoroch mesta a sú flexibilné tak, aby to vyhovovalo čo najväčšiemu počtu členov.

Zloženie členov do veľkej miery vyplýva z toho, že klub vznikol pri Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity. Klub, to je kruh najmä mladých ľudí, ktorí majú k literatúre (a k tvorbe vôbec) bližší vzťah a nemajú zábrany čítať vlastné práce alebo povedať svoj názor na práce iných. Mnohí publikovali časopisecky, niektorí už majú za sebou vlastné publikácie - napríklad Andrej Šeliga „Zatmenie panny“ - víťaz Rubato a Cena Ivana Krasku za najlepší debut (2002) - a mnohí majú za sebou rôzne ocenenia z literárnych súťaží. Jedným z najväčších prínosov klubu je vydávanie literárneho časopisu „Liter“, ktorý mapuje nielen činnosť Trnavského klubu či iných klubov, ale sa snaží reagovať na kultúrne a najmä literárne dianie na Slovensku. Najvýraznejšími členmi sú Andrej Šeliga, Martin Štreba, Juraj Gonšor, Zuzka Novanská a mnohí ďalší.

Literárny klub Mädokýš Martin o. z.

Asi najaktívnejším literárnym klubom posledných rokov je Literárny klub Mädokýš. Prapôvod literárneho klubu Mädokýš siaha do júna 1997, keď na pôde Turčianskej knižnice v Martine vzniká Literárny klub pri Turčianskej knižnici, vydajú dva zborníčky, v marci 2004 prvé číslo literárnej revue „Mädokýš“ a zároveň prijímajú meno Mädokýš. Ako to býva pri veľkej koncentrácii nápadov na jednom mieste, sa pre dobro vecí klub rozdelil. Pri Turčianskej knižnici naďalej funguje klub Duria a oddelením sa od Turčianskej knižnice vznikol literárny klub Mädokýš, fungujúci v Martine. V roku 2007 našiel zázemie v Kultúrnom centre, ale významné sú stretnutia na Literárnej chalupke Janka Cigera v Kláštoře pod Znievom.

Klub má oficiálne v roku 2007 dvadsaťpäť aktívnych členov. Činnosť klubu je veľmi úzko spätá s literárnou revue „Mädokýš“ (do decembra 2007 vyšlo už 43 čísel a prezentovalo sa v nej vyše 50 autorov z celého Slovenska). Mädokýš a jeho členovia sú aktívne pozývajúci či sa zúčastňujú na literárnych akciách – Martinskej literárnej jari, Folklorných slávnostiach, Chopovskej poetickéj jari, Martinskej poetickéj jeseni, Žilinského literárneho festivalu, Bibliotéke; robia čítačky aj tvorivé dielne na Slovensku, v Čechách i v Poľsku a veľmi úzko spolupracujú s viacerými literárnymi klubmi.

Členovia klubu sú veľmi známymi tvármi na literárnych súťažiach, kde získali množstvo ocenení – v roku 2007 najmä Peter Stariček a Ivetka Kloptová – poézia, Mathej Thomka a Jano Ciger – próza. Jano Ciger získal za knihu „Výbuch“ druhé miesto za Debut roka.

Najvýraznejším podujatím, organizovaným Mädokýšom, je Literárne pódium spojené s rozdávaním básní na uličiach Poézia v uličiach. Najskôr sa na Literárnom pódium v roku 2004, ako súčasť hudobného festivalu Nočné vlny, predstavili L. Feldek a J. Mihalkovič. D. Ryba, I. Válek či M. Grupač. Ďalšie roky, už na pôde Slovenského národného literárneho múzea, sa zaskveli Dado Nagy s Pavlom Rankovom, či Peter Mišák a Peter Cabadaj a ďalší. Literárne pódium je okrem známejších osobností hlavne priestorom na prezentáciu literárnych klubov a ich najväčších osobností.

V Mädokýši sa začala i nová tradícia spútania pesničkárskej hudby a literatúry, v podobe Piatkov s Piatkom, ktoré inicioval člen Mädokýša, skvelý pesničkár a textár Peťo Piatko.

Výrazný úspech dosiahol Mädokýš etymologickou činnosťou – oživil pre deti slovenskú legendu malikána Janka Hraška, rodáka z údolia štebotavého Turca a vyhlásili už tretí ročník celoslovenskej súťaže Janko Hraško ešte žije... (na prvých dvoch kolách sa zúčastnilo takmer 900 súťažiacich). Na Súkromnej základnej škole BellAmos v Martine založili Katedru hraškologie a Múzeum Janka Hraška. Rektorem je samozvaný profesor hraškologie Jano Ciger z Mädokýša.

Charakteristickým prvkom činnosti Mädokýša sú tvorivé dielne Matheja Thomku (Poézia na klátiokoch, Poetická recitačná Kvôlna, Prehrzyame si medzičasom, Poézia pod jablňou, Literárny kemp, PoLetavy, Symposion...), na ktoré sú pozývaní nielen členovia Mädokýša, ale viacerých slovenských literárnych klubov.

Literárny klub pracuje aj s najmenšími literátmi. Na Súkromnej základnej škole BellAmos pomáhal založiť detský literárny heviklub HEVIBELL. Organizuje pre nich dielne, pomáha pri rozvoji tvorby. Tvorivé dielne robí aj so študentmi gymnázia vo Vrútkach.

TTKLAB A MÄDOKÝŠ

Na webovej stránke členovia prezentujú svoju tvorbu, možno tam nájsť odkazy na klubový život či stiahnuť staršie čísla Literárnej revue Mädokýš. Od augusta 2007 je Mädokýš občianske združenie. Prezidentom klubu je Mathej Thomka.

Edičná činnosť klubov

Literárne kluby a hlavne autori v nich často musia riešiť základnú otázku tvorby: Kde publikovať? Trochu macošské správanie sa renomovaných literárnych periodík riešia niekoľkými spôsobmi. Prvým je možnosť publikovať v regionálnych novinách, ale v nich je veľmi málo priestoru pre literatúru. Niektoré aktívnejšie kluby si pomocou grantov dokážu raz za tri až päť rokov vydať zborník prác autorov. Alebo nájdu peniaze na svojpomocné vydanie knižiek svojich najúspešnejších autorov.

Ale sú i literárne kluby, ktoré sa rozhodli zaplniť chýbajúci priestor na publikovanie začínajúcej, nielen klubovej tvorby. Mnohé kluby vydávajú svoje pravidelné občasnky už dlhé roky – LK Generácia v Bratislave, Krelju v LK Liptovskom Mikuláši, či LK Poet v Prievizdi LORETU. To bolo impulzom pre Matheja Thomku z LK Mädokýš vytvoriť literárny časopis, ktorý by na jednej strane mapoval literárny život klubu a zároveň by dával priestor publikovať autorov z literárneho klubu, ale aj najúspešnejším slovenským mladým literátom. A vznikla literárna revue „Mädokýš“. Tá inšpirovala zástupcov ďalších klubov vydávať svoje časopisy, ale nie s pravidelnou mesačnou periodicitou, napríklad Žiarelkoviny Petra Šranka z LK ŽiareľKa v Žiari nad Hronom, či Silan Žilinského literárneho klubu. Osobitné miesto medzi časopismi literárnych klubov má časopis Liter Trnavského literárneho klubu. Vďaka grantu a ťažko pozháňaným peniazom dosiahli inú podobu ako majú ostatné klubové časopisy. Liter vychádza v tvrdej väzbe, má profesionálnu tlač, grafickú úpravu. Liter je časopis, ktorý prezentuje tvorbu svojich členov, ale i autorov z iných klubov, spolupracuje so študentmi Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity, takže je bohatší aj o literárne odborné články či rozbor. Andrej Šeliga vedie na stránkach literárne dielne.

Literárna revue Mädokýš

Pôvodný zámer bol vytvoriť priestor na publikovanie členov literárneho klubu z Martina, večne mladých a začínajúcich. Na pôde Turčianskej knižnice 26. marca 2004 bolo, spoločne s novým názvom klubu Mädokýš, pokrstené aj prvé číslo Mädokýša, vtedy 16-stránkovej brožúrky, mapujúcej tvorbu autorov a život klubu. Málokto v tej chvíli veril, že toto - dnes už môžeme hrdo povedať – periodikum, vydrží dlhšie ako 5-10 čísel. Práve sa úspešne končí štvrtý ročník a vydaných bolo vyše štyridsať čísel. A už prvé štyri čísla, (nie najlepšej kvality) získali v roku 2004 cenu v súťaži Miestne noviny – čestné uznanie. Literárna revue Mädokýš je v podstate klubovým časopisom so širším presahom po Slovensku a blízkom okolí.

Jeho podoba sa „ustálila“ na dvadsiatich, maximálne 28 stranách, vznikli pravidelné rubriky – Pádové otázky s literárnymi celebritami, Škola tvorby, Autor, ktorého čítam, Literárne súťaže, Naša tvorba, Rozbor tvorby, Život v Mädokýši... Nepravidelne sa objavujú diela z literárnych dielní či súťaží, predstavenia tvorby najúspešnejších mladých autorov či prezentácie tvorby spriatelenejších klubov.

Významnou časťou pre členov klubu je Naša tvorba, priestor, kde môžu publikovať svoje prózy a básne. Každá tvorba, napriek rôznej úrovni autorov, vždy prechádza posúdením kvality. Výsledkom tohto procesu bol vznik rubriky Náš názor – rozbor tvorby. V nej sa k textom autorov, uverejnených v aktuálnom čísle, vyjadrujú iní autori. Udržať pravidelnosť Mädokýša by bolo niekedy náročné. Literárny klub a revue sú preto veľmi úzko navzájom prepojené. Časopis je zároveň akousi kronikou života klubu, záznamom a priestorom pre reportáže z akcií, zrkadlom tvorivých dielní. Lebo Literárna revue Mädokýš vznikla aj preto, aby nik nemohol povedať, že nemá o čom písať. Ak nenapíše niekto báseň, poviedku, tak môže reportáž, názor, recenziu. I to je literatúra. A aká! Menej aktívny literárny klub by nemal šancu každomesačne vyprodukovať nové číslo...

Na záver

Členovia Združenia literárnych klubov sa rozhodli dať vedieť, že literárne kluby na Slovensku skutočne fungujú, že ich rôznorodá klubová činnosť má veľký význam a nemožno na kluby zabúdať.

Preto spísali „Memorandum Združenia literárnych klubov“ a určili si tieto základné ciele:

koordinácia činnosti literárnych klubov Slovenska, podpora činnosti a spolupráce literárnych klubov Slovenska, zjednocovanie postupu pri rokovaní s oficiálnymi verejnými, štátnymi, kultúrnymi a spoločenskými orgánmi a inštitúciami, spolupráca so združeniami aj s jednotlivcami s rovnakými alebo podobnými cieľmi v rámci celého Slovenska a tiež so zahraničnými organizáciami, vytvorenie spoločného informačného, komunikačného a publikačného priestoru, organizovanie spoločných programov a stretnutí, súvisiacich s plnením cieľov združenia.

Literárne kluby na Slovensku sa snažia zaktivovať svoju činnosť a dosiahnuť lepšie podmienky pre mladú literatúru na Slovensku.

(Autor je prezident literárneho klubu Mädokýš a signatár Memoranda Združenia literárnych klubov Slovenska)

Vlastenectvo - anachronizmus či živá prítomnosť?

Vianočné a novoročné sviatky poskytujú viac času aj na čítanie periodík, na ktoré sa v priebehu roka nenašiel čas. Tak som sa akosi mimovoľne dostala k čítaniu staršieho čísla Slovenských pohľadov, kde ma upútali výsledky ankety medzi študentmi jedného bratislavského gymnázia na tému, ako chápú pojmy vlastenec (národniar) a svetoobčan. 16-17-roční mladí ľudia pochopiteľne ešte nemôžu mať vykryštalizované názory, utvárajú si ich práve v tomto veku, ale ak uvážime, že od 18. roku veku sú už považovaní za dospelých a majú aj právo voliť, sú ich názory minimálne hodné povšimnutia. Uvádžam niektoré z odpovedí: „Národniar je človek majúci vzťah k domovine, k vlasti, kým svetoobčanom je ten, kto sa nechá rýchlo asimilovať, kto sleduje len svoj vlastný osud, ale osud národa mu je ľahostajný.“ „Národniar je ten, kto je hrdý na svoju národnú minulosť, na svoj pôvod a snaží sa zviditeľňovať svoju krajinu v dobrom svetle, a to doma alebo v zahraničí. Národniarovi záleží na tom, aby sa jeho krajina nestala provinciou, ale aby bol jeho národ slobodný a rovnocenný voči ostatným národom v Európe.“ „Doteraz som veľa cestovala a všade, kde som bola, som s hrdosťou povedala, že som Sloven-

ka.“ „Národ sú ľudia, ktorí sú niečím špecifickí a táto špecifickosť robí národ jedinečným a vzácnym. Národ sám osebe je bohatstvom, preto by sme si mali svoj národ chrániť a ctíť.“ „Slovensko mi nikdy nič nedalo, nemám k nemu vzťah. Chcem vyštudovať a odísť preč.“ Prevažná väčšina opýtaných by chcela bývať v zahraničí, lebo Slovensko im vraj nič dobré neprinesie.

V cykle „Ta naše povaha česká“ sme 9.1. mohli na ČT 2 sledovať osudy Čechov, ktorí sa v rôznych vlnách – tak ako ich pomery v Československu vypudili do emigrácie - usídlili v rakúskej metropole Viedni. Prišelci po roku 1968 vypovedali, ako ich starosadlíci, pochádzajúci z čias po februári 1948, prijímali s nedôverou a nevypustili ich do svojich spolkov. Nielenže boli generačne iní, mladší, ale vydeľovali sa už tým, že tí skorší si nedokázali odmyslieť, že títo žili v komunistickom režime a boli s ním ak nie spriahnutí, tak aspoň poznačení. Vznikali teda nové spolky novej emigrantskej vlny. Navzájom sa izolovali, vytvárali sa medzi nimi antagonizmy, ale ani jedni ani druhí nezapierali svoje češstvo. Potreba združovať sa na báze svojho pôvodu tu bola a aj v rodinách hovorili navzájom po česky. Či už to bolo divadlo, športové aktivity v Sokole – na telocvič-

prispieva rakúska vláda - noviny a časopisy, spoločenské akcie... Výpovede tých najmladších Čechov, ktorí prišli do Viedne až po roku 1989, vyznievali tak, že vlastne nemajú potrebu združovať sa na krajskej báze. Jednak im to pripadá ako staromilstvo, jednak sa majú v novom prostredí čo oháňať, aby sa uplatnili, preto si každý v prvom rade takzvané hľadí svojho. To, že ich snaha sa čo najskôr asimilovať vlastne vypudzuje ich podobu ako Čechov, im akosi nevádi. Hlavné je uspieť, splynúť čo najskôr s okolím, zbaviť sa českého akcentu v nemčine, lebo ten ich v očiach Rakúšanov degraduje.

Keď sa koncom roku 2007 objavil na scéne kandidáta na úrad prezidenta ČR Čechoameričan Jan Švejnar, nastolila sa aj otázka, nakoľko je po rokoch prežitých v Amerike Čechom, aby mohol vystupovať ako reprezentant krajiny. Viaceré české periodiká uverejnili interview s jeho manželkou Kathy. Na otázku „Pozná sa v živote jeho češstvo?“ (Magazín PRAVO 5. januára 2008) odpovedala: „Určite. Nepamätám si, že by ho niekto poznal bez toho, že by nevedel, že je Čech. Je na to veľmi pyšný a nevynechá jedinou príležitosť to zdôrazniť. Navyše má v angličtine nepatrný prízvuk, deti si ho preto občas doberajú. Prítom bez

problémov zapadne do amerického alebo akéhokoľvek medzinárodného prostredia. V rodinnom živote to bolo obohatenie. Napríklad na Vianoce sme slávil 24. decembra český Štedrý deň a 25. decembra americké Vianoce. Na druhej strane musím povedať, že bol na deti, keď boli malé, prísnejší ako ja. Ja by som im bola nechávala po americky viac voľnosti.“ Na inom mieste spomínaného rozhovoru uvádza Kathy Švejnarová ako svoju prvoradú aktuálnu úlohu naučiť sa po česky. Dodáva, že čeština jej nie je úplne cudzia. Žila tu v roku 1992 deväť mesiacov a potom ešte rok. Jej veľkým vzorom je niekdajšia prvá dáma Olga Havlová, ktorá svoju funkciu vykonávala podľa nej s veľkou noblesou. Isteže, k týmto výpovediam motivuje Kathy Švejnarová momentálne snaha podporiť manžela v kandidatúre na prezidenta. Ale nemožno jej uprieť úprimnú snahu a sympatickosť.

Aké sú teda v dnešnom prepletene svete predpoklady na to, aby bol človek vlastencom? Možno aj za hranicami materskej krajiny prejavovať vlastenectvo? Paušálny súd by bol príkry. Podmienky každého jednotlivca sú individuálne. Prihlásením sa k svojmu pôvodu človek potvrdzuje svoju integritu, nech by bol kdekokoľvek. Nemožno vymazať kus života, hoci by to bolo detstvo – a veď ono je podľa Rufusa „nosná plocha“ človeka! Je zaiste náročné žiť dvojakou identitou. Ale odhodíť tú pôvodnú?

Jarmila Wankeová

Nemecké archívy o obetiach nacizmu

Z nemeckých archívov už príbuzní môžu zistiť, aký osud mali konkrétni väzni koncentrákov. Pravdu o osude svojich príbuzných sa z nedávno otvorených nemeckých archívov ako jeden z prvých dozvedel novinár Moše Bar-Yuda, ktorý sa narodil na Slovensku. Trvalo to 65 rokov, kým si overil, čo tušil. Jeho otca zabil v koncentračnom tábore v Majdanku.

Príbeh skrývali nacistické archívy v nemeckom mestečku Bad Arolsen. Od novembra ich sprístupnili verejnosti. Ide o najväčší register obetí nacizmu. Sú v ňom údaje o 17, 5 milióna židovských aj nežidovských väzňov koncentračných a pracovných táborov. Archívne záznamy majú 26 kilometrov.

Izraelský dôchodca Bar-Yuda bol na správu o otcovej smrti pripravený, hovorili o nej svedectvá ľudí, ktorí s ním boli v tábore. Dnes však má istotu a vie, že židovskú modlitbu za zomrelých - kadiš - sa bude modliť v septembri.

Naposledy otca videl ako osemročný, keď ho odprevadil na „zberné miesto“. Bar-Yudov otec putoval do Bratislavy a do koncentráku. Písal sa rok 1942. „Nechcem povedať, že sa cítim hrozne

a nechcem ani použiť slovo šťastný. Ale cítim, že otvorená rana sa zatvorila. Zatvorila sa veľmi smutne, ale zatvorila sa,“ povedal Bar-Yuda, ktorý o svojich skúsenostiach z holokaustu napísal knihu.

Bar-Yuda je jedným z mála slovenských Židov, ktorému sa podarilo zistiť pravdu o smrti otca. Mnohí sa stále k takýmto informáciám nevedia dopátrať. Obracajú sa aj na Ústredný zväz židovských náboženských obcí. „Časté bývajú výzvy v rôznych časopisoch, či niekto nevie o ľuďoch, ktorých naposledy videli v roku 1944,“ povedal hovorca zväzu Jaroslav Franek. Zväz im nedokáže veľmi pomôcť. „Máme veľmi obmedzené možnosti. Niekedy vieme odkázať na nejakú informáciu.“

Vyhľadávací servis v Nemecku po otvorení archívu zavalili žiadosti o informácie. Úrad príbuzným obetí môže vydať deportačné príkazy, záznamy z táborov aj úmrtné listy.

Nemecké úrady sa dlho bránili, že archívy môžu otvoriť až po sto rokoch, aby dodržali ochranu osobných údajov. Organizácie obetí tvrdili, že archívy treba otvoriť, kým ešte žijú ľudia, čo prežili holokaustu.

Veronika Šutková

ZÁBAVNÉ PROGRAMY SO SLOVÁKMI

Ten, kto vo vianočnom prázdninovom čase pozorne sledoval českú televíziu, musel konštatovať, že dramaturgia jej zábavných programov si pravdepodobne dala záväzok českým divákom viac priblížiť Slovákov ako národ, ich kultúru, a najmä ich zábavu. A začalo sa to už 27. decembra „Banánovými rybičkami“. Halina Pawlovská sa v nich zhovárala o happyendoch s Mariánom Labudom (druhým hosťom v štúdiu bol mladý český herec Vojta Kotek). Pri spomínaní na vlastné životné „šťastné konce“ prejavil svoju príslovečnú skromnosť, úctu a obdiv ku kolegom – hercom na pražských javiskách i k tým, s ktorými zvykne účinkovať v českých filmoch. Sympaticky vyznelo aj priznanie sa Mariána Labudu k vraj večne ho sprezdávajúcej tréme.

Už samotný fakt, že aj Bolek Polívka ho zaradil do svojej jubilejnej – štyridsiatej – „Manéže“, je dôkazom toho, že si ho vysoko cení ako komediálneho herca. K tomu, pravda, tak trochu prispela aj samotná (hostiteľom mu na oči vyhadzovaná) figúra hosta zo Slovenska. Publikum v hľadisku u Polívku na farme často a nadhlo rozosmievala najmä tá časť scény, v ktorej Marián Labuda drží „kráľovi“ prednášku o alkohole ako účinnej medicíne. Kvalitou humoru v závere „Manéže“ zaujal divákov pri obrazovke iste aj Karel Šíp ako filmový Rambo.

Zväzok redaktorov verejnoprávnej televízie sa zrejme týkal aj Eduarda Hrubeša, jeho už staršieho, no ešte stále obľúbeného programu s radou v názve „Tak neváhej a toč!“. V predposledný decembrový deň si doň pozval v Česku málo známeho bratislavského herca Petra Skručaného. Aplauz v hľadisku vyvolával vtipným rozprávaním príhod z vojenskej a charakteristikami svojich veličiach dôstojníkov s nevelmi vysokými ikvė. Šarmantný Peter Skručaný (predstavujúci mladšiu hereckú generáciu) je doma tvorcom humoru a českí redaktori zábavných relácií by neurobili chybu, keby ho občas požiadali o spoluprácu. Zaradenie už nežijúceho Jula Satinského v scéne z jeho mladších rokov nebolo šťastnou voľbou dramaturgie tejto relácie.

Večerný silvestrovský program v ČT sa ako celok nedá označiť prívlastkami v superlatívoch. Vtipom a satirou zvlášť neoplyvali najmä scény z ostravského štúdia, ani tie so sľubným titulkom „Chachacha, chichichi...“ Ešteže tí „žandári“ – herci seriálu tancom a veselým spevom navodili dobrú náladu.

Autor a moderátor „Všechnozápárty“ Karel Šíp asi väčší úspech očakával od pozvania osvedčeného hosťa – humoristu Bolka Polívku. Jeho rozprávanie tentoraz nesrálo vtipom a dost nešťastne, neúčtivo, akosi nepekne, nepremyslene sa vyjadroval o Slovákoch. Nesklamala Eva Holubová ako vyliečená alkoholička ani Alois Náhlovský. On mal k téme alkoholizmu tiež čo povedať a bol ako vždy veľmi vtipný. Ktovie, prečo na neho v posledných rokoch redakcie zábavy zabúdajú?

Jan Kraus mal výborný nápad; zo svojej talk show moderovanej na Slovensku (pod názvom „Bez obáv, prosím“) do programu na ČT 1 zaradiť najzaujímavejšie ukážky. Videli sme časti rozhovorov s dvojčatami, kulturistom, podnikateľom, hovorkyňou ministerstva poľnohospodárstva, politikom Vladimírom Mečiarom i psikom-manekýnom, vlastne jeho paničkou. Je vcelku pochopiteľné, že pre moderátora Jana Krausa predstavuje príprava silvestrovských programov v rozličných masmédiách množstvo práce, a teda výberu zo slovenského materiálu nemohol venovať dostatok času. A poznal to aj divák „neprišli znalý vecí“. Autor zostal veľa dlhý pri zostrihu dialógov a veľa chýbalo i v približujúcom spojitexte. Na zvýšení kvality silvestrovej relácie „Uvoľňte se, prosím!“ nepridala ani autorova záverečná veta o jeho vďačnosti a obdive k ľuďom, s ktorým na Slovensku spolupracuje pri nahrávaní tejto svojej relácie – spoluvojáky. Jolana Kolníková

Vydavateľství MAC
spol. s r.o.

U Plynárny 85/333, 101 00 Praha 10
tel.: 272 016 622, fax: 272 016 638
e-mail: vydavatelstvi@mac.cz

Nabízí

- **zajištění** kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu foto, grafická úprava, tisk, správa předplatitelského kmene, distribuce předplatitelům pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních, stolní kalendáře "Práce na zahrádce", "Recepty pro diabetiky", knihy s hobby a sportovní tematikou
Více o nás a našich titulech včetně možnosti pohodlného nákupu v našem e-shopu, naleznete na www.mac.cz

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.

Jedno číslo vás bude stáť len 10Kč (na Slovensku 10Sk), pričom cena vo voľnom predaji je 18Kč (Sk)! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!!
Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Například za marec 2008 až december 2008 zaplatíte 10 x 10 = 100 Kč (Sk).

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať časopis Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľství MAC, s. r. o.
U Plynárny 85,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vaším IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 2/2008

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľství MAC, spol. s r. o., U plynárny 85, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Eva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distributéri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 1. 2. 2008

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Dorota Sadovská

2008

Ako niekoľko rokov, tak aj v roku 2008, v rámci Dní slovenskej kultúry v Českých Budějoviciach, predstavujeme to najlepšie a najzaujímavejšie (a to nielen podľa nás) zo slovenskej výtvarnej scény. Tento rok sme do Českých Budějovic „doviezli“ dielo mladej, talentovanej a veľmi charizmatickej umelkyne Doroty Sadovskej – výstavu „Premenlivé vzdialenosti“, za ktorú ďakujeme nielen organizátorom dní, ale aj Slovenskej pošte a.s.

Po prvý raz som sa s jej tvorbou stretla na 48. Bienále v Benátkach, v rámci projektu Slovak Art Free 1999. Samotná inštalácia slovenskej časti pavilónu bola málo atraktívna, ale obsah – návrhy tetovaní s fotografiami už tetovaných ľudí – modelov – bola pre verejnosť príťažlivá. Mladá Sadovská zo skupiny mladých slovenských umelcov „Svätým Sebastianom“ nevybočovala. Keď sme pripravovali publikáciu „Čas v súvislostiach“, museli sme toho o každom autorovi vedieť viac a vtedy nás zaujala. Svojou jasne vytýčenou cestou, svojou čistou maľbou, používanou v iných súvislostiach než sme zvyknutí. A pri spolupráci na niekoľkých výstavách prof. Ivana Csudaia, vedúceho katedry maľby na VŠVU v Bratislave, sme sa toho o jej práci a „umeleckej zaujatosti“ dozvedeli viac. Náš záujem vyústil do návštevy jej bratislavského ateliéru.

„Sadovská začala maľovať, keď to ešte nebolo in – možno povedať, že ňou (a Bohdanom Hosti-

ňakom) sa „to celé“ začalo. Hneď zaujala svojím bizarným programom, v ktorom sa venovala ikonografii svätých, ktorých využíva na štúdium fenoménu telesnosti.“ (Alexandra Kusá, Ph.D. – kurátorka výstav „Maľba 2007“, usporiadanej v rámci udeľovania Ceny Nadácie VÚB za maliarske dielo pre mladých umelcov.) Nás viac zaujala, že svojou cestou ide mimoriadne cieľavedome, že z nej nevybočuje za žiadnych okolností. Na prevažne veľkorozmerných plátnach používa intenzívnu až „neprirodzenú“ farebnosť ako symbol obsahu. Zo svojej maliarskej domény vchádza do tzv. nových médií – video, fotografia, performancia. Jej inštalácie sa vyznačujú precíznosťou, „dôraz je kladený na scénografické aranžmá vystavených maliieb“, predstavuje tak medzi svojou generáciou ojedinelý žáner – maliarsku inštaláciu. Úžasné na tom je, že je to v rámci jej programu ešte vždy skvelá a čistá maľba. V poslednom období prekvapila dvoma vydiami svojho vlastného časopisu SADO.

V Českých Budějoviciach teda vystavuje svoje „Premenlivé vzdialenosti“. Ako sama povedala, pomenovanie odkazuje na premenlivý pocit vzdialenosti, ak je prenesený do subjektívnej polohy a možno vo voľnejšom chápaní – aj na jej prácu s perspektívou. Máme tak príležitosť stretnúť mladú umelkyňu, ktorá za 10 rokov svojej tvorby už zaznamenala nemalo úspechov a je aj v českom výtvarnom prostredí výnimočná.

A čo o nej ešte povedať? Študovala na SUPŠ v Bratislave (1987-1991), maľbu u prof. D. Fischera na VŠVU v Bratislave (1991-1997) a ten istý odbor na École Nationale des Beaux Arts v Dijone vo Francúzsku (1997-1999). Pôsobila ako pedagóg na VŠVU v Bratislave, v roku 2005 obhájila doktorandské štúdiá. Jej úspechy sú

domáce - bola finalistkou Ceny Mladý slovenský výtvarník roka a ceny Oskara Čepana (1997, 1998, 1999, 2001), finalistkou Ceny Nadácie VÚB za maliarske dielo pre mladých umelcov, i zahraničné - vystavovala v Benátkach, Dijone, Zakopanom, Pasove, Viedni, Brne, Olomouci a v Prahe. Jej dielo je zastúpené v zbierkach GMB Bratislava, MG Brno, atď., rovnako ako v súkromných zbierkach.

A aby sme nezabudli na jej najlepšie a najkrajšie dielo (spolu s manželom) – má pôvabnú dvojročnú dcéru Serafinku.

Na záver chceme pani Dorote Sadovskej poľahoželať k jej súčasným úspechom, priať jej veľa ďalších. A nám divákovi? Pozorné oko, citlivú dušu i schopnosť prijať tvorbu mladej umelkyne tak, ako ju cíti: trochu provokujúco, ale so snahou hľadať nové cesty v mladom slovenskom výtvarnom umení.

Jiřina Divácká

